

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ION POP: „O ZI LUMINOASĂ LA CHIȘINĂU”

„Una peste alta, schimbările pozitive în sensul apropierii de limba română și de România, mi s-au părut semnificative, după cei câțiva ani de la ultima mea descindere la Chișinău, iar ceea ce am afirmat în ultima vreme privind realizarea de fapt a „re-unirii” prin poezie, prin literatură, prin creația mai larg culturală din teritoriul traversat de Prut, rămâne valabil.” (P. 5)

MIRCEA V. CIOBANU: „LITERATURA CARE NE-A FOST FURATĂ”

„Simplificând în scopuri demonstrative: structural, am cam rămas la educația realismului socialist. Ghilotina ideologică a tăiat din istorie tot ce s-a întâmplat în secolul XX. Recuperarea ulterioară, grabnică, superficială, nesistemică a acestui segment de istorie nu a însemnat însă și recuperarea instrumentelor sensibilității estetice, deteriorate definitiv de percepția frumosului privit doar prin perspectiva vieții sociale, a angajării civice, a luptei de clasă, a „reflectării realității”. (P. 10)

„CENTENARUL UNIRII”

La întrebările chestionarului „Revistei literare” privind Centenarul Unirii răspunde istoricul Nicolae Enciu (P. 7)

EDITORIAL

Monumentul lui Nizami din Baku

ARCADIE SUCEVEANU: „MOZAIC DE BAKU”

„Făcând o simplă comparație între cele văzute la Baku și înfățișarea gri a Chișinăului, cu străzile sale pe care înfloresc gropile în orice anotimp, cu chioșcurile mizere de pe trotuare, cu pasajele subterane infecte și sordide etc., simți cum ți se instalează un gust

ciudat în cerul gurii, care poate fi de neputință și descurajare. Involuntar, te întrebi: oare nu s-ar fi putut face și la noi mai mult pentru modernizarea și prosperarea orașului? Oare nu ne-a condus capitala timp de zece ani un edil

tânăr, „proeuropean”, care părea să aibă o gândire emancipată, modernizatoare? Înțelegem, desigur, că noi nu avem rezervele extinse de petrol și gaze ale azerilor, dar parcă totuși...”

„MULTĂ ROADĂ”:

„încă-n putere
printre stâlpii dantești
și copaci fără frunze
calcă prin vânturi și frig
arătura de toamnă
în care sămânța
de ar fi ca să moară
multă roadă va da”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4
TEO CHIRIAC: „MITUL LUI HERMES” (I)

BASARABIA LITERARĂ – P. 6
RĂZVAN VONCU: „DOCUMENTELE CENTENARULUI”

MAESTRI ȘI UCENICI – P. 8
VASILE ROMANCIUC: „SUNT CITITORUL «POETILOR CU CARTEA ÎN MÂNĂ NĂSCUȚI»”

SYMPOSION – P. 13
DEZBATERE LA UNIUNEA SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA
PRILEJUITĂ DE COMUNICĂRILE PE MARGINEA APARIȚIILOR
EDITORIALE ALE ANULUI 2017

POEZIE

de CASSIAN MARIA SPIRIDON

< 12

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

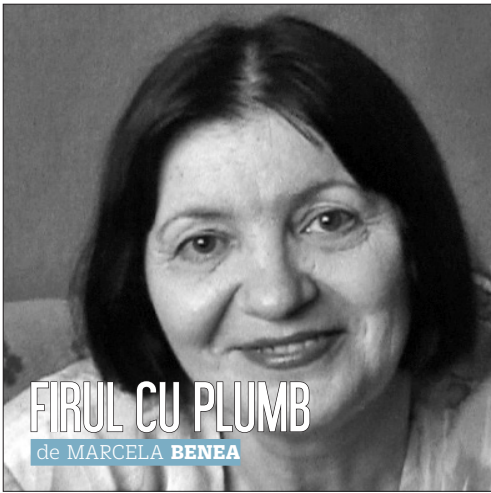
ANUL 4 | NUMĂRUL 4 (30) | APRILIE | 2018

**16 VERSURI ALE POETILOR INVITAȚI LA
FESTIVALUL PEP-2018**

**03 „MOZAIC
DE BAKU”**

23 „PĂSTRĂVI”

**04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4
„MITUL LUI HERMES” (I)
DE TEO CHIRIAC**

**05 MIRADOR
„O ZI LUMINOASĂ LA CHIȘINĂU”
DE ION POP**

**06 BASARABIA
LITERARĂ
„DOCUMENTELE
CENTENARULUI”
DE RĂZVAN VONCU**

**07 CENTENARUL
UNIRII
ISTORICUL NICOLAE ENCIU
RĂSPUNDE LA ÎNTREBĂRILE
„REVISTEI LITERARE”**

**14 „NOI SUNTEM ÎNCĂ SUB
IMPERIUL CIVILIZAȚIEI RURALE.
ORAȘUL NE ESTE STRĂIN.”
INTERVIU REALIZAT DE
ALEXANDRU CORDUNEANU**

**08 MAESTRI ȘI
UCENICI
VASILE ROMANCIUC,
„ANCHETAT” DE EMILIAN
GALAICU-PĂUN**

**09 CRONICĂ
LITERARĂ
„O REALITATE CARE SUCOMBĂ
ÎN SUPRAREALITATE”
DE NINA CORCINSCHI**

**10 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„LITERATURA CARE
NE-A FOST FURATĂ”
DE MIRCEA V. CIOBANU**

**11 ASTERISC
„LIMPEZIRI”
DE IOAN MÂNĂSCURTĂ**

**15 BLOGOGRAME
„PATRIA CARE RĂMÂNE”
DE GHEORGHE ERIZANU**

**20 PLURALIA TANTUM
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI
LITERARE” (XI)
DE LEO BUTNARU**

**21 BREVIAR
„UN OM DIN LEGENDĂ”
DE ION CIOCANU**

**22 VOX CLAMANTIS
„FESTIVAL ȘI EXPERIENȚĂ
CULTURALĂ ÎN CEHIA” (I)
DE GRIGORE CHIPER**

**24 LITERATURA AZERĂ
„AUGUST”
DE SALIM BABULLAOĞLU**

Revista Literară
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

 MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului
pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

 **INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN**

Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației *Revista literară* nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a Ministerului pentru Românii de
Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de ARCADIE SUCEVEANU

DIMITRIE CANTEMIR DESPRE MORAVURILE ORIENTALILOR

„Pe «raia», adica supus, de orice religie ar fi, în afară de birul cu care este impus, este oprit să-l obiđuiești, să-l necinstești, să-l omori sau să-l întărați și să-l strămtoarezi într-alt fel. În fetva se spune: «Sufletul lor e ca sufletul nostru, trupul lor e ca trupul nostru, bunurile lor ca bunurile noastre, deci trebuie păziți și apărați”. Pentru un creștin care se află în robia lor, de va fi omorât de o mie unu de muhammedani, legea Curanului poruncește să fie pedepsiți cu moartea toți ucigașii dacă ceilalți nu vor arăta care dintre ei l-a rănit primul. Eu însumi am văzut nouă ieniceri care au fost înecați în urma hotărârii judecătorești pentru un singur grec, și încă țăran. Ei n-au putut tăgădui omorul, dar, nadăjdind ca pentru un singur ghiaur nu vor fi executați nouă musulmani (poate că nu cunoșteau această rigoare a legii), au spus în fața judecătorului că toți laolaltă l-au omorât și nu pot ști cine l-a rănit mai înainte, cine pe urmă. Și, așa după cum am spus, toți nouă au fost osândiți la moarte pentru un singur supus. Așa zice fetva: «Ochi pentru ochi, mână pentru mână și dinte pentru dinte» și altele. (...) Vin nu se îngăduie a gusta nicio picătură, iar excesul de celelalte băuturi bețive este oprit numai dacă ești beat, afară de cazul când vor fi întrebuințate ca leac. (...) Se zice că Dumnezeu a trimis doi îngeri (dintre care unul se numea Arut, iar altul Marut) ca să judece pământul întru dreptate să-l stăpânească. Venind la aceștia o femeie frumoasă la față ca să ceară dreptate, i-a chemat după aceea la ea la masă și le-a dat vin (pe care Dumnezeu însuși le poruncise să nu-l bea). Îngerii, bând vin și ajungând beți și fără de minte din cauza lui, au ispitit-o spre amestecarea trupească și ea a îngăduit, însă cu condiția ca unul s-o facă să se suie la cer, iar altul să se coboare. Și astfel, purtând-o îngerii, femeia aceea s-a suit la cer. Dumnezeu, văzând-o și cunoscând dreptatea pe care o avea, a prefăcut-o într-o stea, numită se zice, «Luceafărul», ca printre stele să fie la fel de frumoasă cum era pe pământ printre celelalte femei. Iar îngerilor acelora le-a dat pedeapsa să stea spânzurați cu capul în jos într-o fântână babilonică foarte adâncă până la sfârșitul lumii.”

(Dimitrie Cantemir, „Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane”. În: „Opere complete”, vol. VIII, t. II, traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Virgil Cândea; București, Editura Academiei RSR, 1987)

MOZAIC DE BAKU

În perioada 1-3 martie, o delegație din care au făcut parte scriitorii Leo Butnaru, Nicolae Spătaru, Igor Volnițchi și subsemnatul, dl Gheorghe Postică, șef de cabinet la Ministerul Educației, Culturii și Cercetării din R. Moldova, dl Vugar Novruzov, președintele Congresului Azerilor din RM, dl Gudsi Osmanov, Ambasadorul Azerbaidjanului la Chișinău, a participat la *Zilele literaturii din R. Moldova în Azerbaidjan*, ce s-au desfășurat în capitala Baku. Programul a inclus: o masă rotundă la Uniunea Scriitorilor, cu prezentarea numărului special al revistei „Literatura universală” dedicat literaturii din Moldova, o întâlnire la Institutul de Literatură al Academiei Naționale de Științe, unde a fost lansat volumul de poeme „Scrisoare trimisă printr-un pescăruș”, ediție bilingvă româno-azeră, de Arcadie Suceveanu și romanul „Învăț-mă să mor” , în traducere azeră, de Igor Volnițchi, un recital de poezie în cadrul spectacolului „Mărțișoare din Moldova” de la Ambasada RM la Baku, prezentarea antologiei de proză scurtă azeră „Scrisoare pentru tata”, apărută recent, în limba română, la Editura TipoMoldova din Iași ș.a. Mai ținem să menționăm întâlnirea memorabilă din chiar debutul *Zilelor* cu dl Abulfas Karaev, Ministru al Culturii și Turismului.

Aceasta este „fabula” celor trei zile de ședere în capitala Baku. Căci „subiectele” și „predicatele” lor au fost mai multe și diverse, iar noi am ales aici să ne referim doar la cele care ne-au stimulat unele reflecții interactiv-asociative cu trimitere la realitățile de acasă. Așa cum ne aflam pentru prima oară în una din republicile care, ca și noi, a făcut parte din „magnifica constelație”, am încercat să vedem lucrurile printr-o lupă comparativ-graduală, să discernem eventualele asemănări și diferențe între cele două capitale, între cele două culturi și literaturi, care, încă acum trei decenii, aveau același „numitor comun”.

Vom începe prin a spune că Baku e un oraș ce impresionează prin magnificență, prin arhitectura nouă stil beaux-arts combinată cu cea medievală, prin turnurile înalte de sticlă și beton de 30-40 de etaje (fapt pentru care este supranumit „versiunea caucaziană a Dubaiului”) și, nu în ultimul rând, prin curățenia ce te însoțește la tot pasul... Din stilul arhitectonic ca și din viața cotidiană au fost eliminate aproape în totalitate elementele ce amintesc de perioada sovietică. Blocurile gri, hrușcioviste au fost renovate, pereții exteriori ai clădirilor fiind căptușiți cu piatră nouă

și tuf, cele mai importante dintre ele au acum acoperișuri noi, încadrate cu turle, minarete și monumente islamice tradiționale. În zonele aglomerate am văzut pasaje subterane cu scări rulante, iluminate generos, pe străzile largi din centru circulă mașini luxoase, iar printre ele se mișcă (făcând, ce-i drept, o figură cam distonantă) taxiurile londoneze de culoare albastră-vineție... Făcând o simplă comparație între cele văzute aici și înfățișarea gri a Chișinăului, cu străzile sale pe care înfloresc gropile în orice anotimp, cu chioșcurile mizere de pe trotuare, cu pasajele subterane infecte și sordide etc., simți cum ți se instalează un gust ciudat în cerul gurii, care poate fi de neputință și descurajare. Involuntar, te întrebi: oare nu s-ar fi putut face și la noi mai mult pentru modernizarea și prosperarea orașului? Oare nu ne-a condus capitala timp de zece ani un edil tânăr, „proeuropean”, care părea să aibă o gândire emancipată, modernizatoare? Înțelegem, desigur, că noi nu avem rezervele extinse de petrol și gaze ale azerilor, dar parcă totuși...

Orașul vechi, aflat în centrul Orașului nou și înconjurat de ziduri de piatră crenelate, are mai multe puncte de atracție, între care „Turnul Fecioarei”, din care poți admira priveliștea fascinantă a orașului, Palatul Șahilor din Shirvan datând din sec. XV, ș.a. Descoperim aici, ca pe o plăcută surpriză pregătită parcă special pentru noi, Muzeul cărților în miniatură. Între cele peste 6.000 de exemplare adunate din câteva zeci de țări, unele de dimensiunea unei cutii de chibrituri sau doar de câțiva milimetri grosime, identificăm și câteva ediții ale autorilor noștri din colecția „Carte de vizită”, îngrijită de Iulian Filip. Oricât de sumară, această prezență, ca o ofrandă a graiului de-acasă, ne mângâie orgoliul și ne reconfortează.

Muzeul Literaturii Nizami se află într-o clădire emblematică, impunătoare. Sălile Muzeului, unele consacrate marilor figuri antice, conțin expoziții tematice permanente, hărți ale unor itinerarii și pelerinaje, manuscrise, incunabule și cărți vechi, picturi și covoare reprezentând chipurile unor mari personalități naționale... Aflat în acest spațiu mirific, printre exponatele-vestigii, m-am surprins din nou gândindu-mă la realitățile noastre, ce contrastează flagrant și la acest capitol. Oricât de paradoxal ar putea să pară, dar Muzeul Național de Literatură „M. Kogălniceanu” continuă să activeze până în prezent în spațiul Casei Scriitorilor și la subsolul acestui edificiu, în condiții total neadecvate, degradan-

te. Din 1990 încoace, USM a solicitat în repetate rânduri ministerelor de resort să fie transferat într-un edificiu adecvat, eventual un monument de istorie și cultură, legat de activitatea unor valoroși scriitori și publiciști (C. Stere, P. Halippa, I. Buzdugan, I. Pelivan ș.a.). Așa cum se poate lesne înțelege, cererile noastre au fost ignorate de toate guvernele care s-au perindat la conducere.

Sentimente similare am încercat și în timpul vizitei la Aleea Recunoștinței – un adevărat muzeu în aer liber, loc sacru unde sunt înhumați oamenii de seamă ai poporului azer: personalități politice, mari scriitori, artiști etc. La antipodul admirației noastre pentru azeri, se situează insatisfacția de a nu fi putut realiza un proiect similar și la Chișinău. USM a solicitat de mai multe ori edililor capitalei inaugurarea unei Alei a personalităților de seamă în perimetrul Cimitirului Central. Dar, și în acest caz, cererea noastră a avut efectul pe care îl are nuca lovită de perete.

Întâlnirea din ultima zi de la Biblioteca Națională „M.F. Akhundov” ne-a prilejuit, din nou, emoții controversate. Partea plăcută de surpriză ne-a fost asigurată de Igor Volnițchi, care, cu dezvoltură și șarm, a reușit să susțină un dialog antrenant cu cititorii romanului său „Învăț-mă să mor”. În contrabalansă, s-a situat însă expoziția de cărți din literatura moldovenească, unde majoritatea edițiilor, vechi de peste 40-50 de ani, aparțin unor autori „emblematici” din perioada sovietică: Bucov, Darienco, Cruceniuc... Ce-i drept, directorul instituției, dl Karim Tahirov, ne-a dat asigurarea că va înlătura această deficiență de sincronizare, invocând numele dnei Elena Pintilei, directoarea Bibliotecii Naționale a RM, cu care a stabilit în ultimul timp relații de colaborare...

Cele trei zile de ședere în capitala Baku s-au dovedit a fi pentru noi extrem de benefice și instructive. Ținem să le aducem mulțumiri dlui Gheorghe Leucă, Ambasadorul R. Moldova la Baku, dlui Vugar Novruzov, Președintele Congresului Azerilor din R. Moldova, colegilor scriitori Salim Babullaoglu, președintele Centrului de traducere și relații literare al USA, Nicolae Spătaru, director de proiecte și programe din cadrul USM, care au avut o contribuție substanțială în pregătirea și derularea cu succes a acestui eveniment. Familiarizați cu modelele culturale ale colegilor azeri, vom încerca în perioada următoare să reactualizăm demersurile noastre spre a le prezenta, repetat, factorilor decidenți. Poate că, în cele din urmă, vom fi auziți.

© N. RĂILEANU

MITUL LUI HERMES (I)

DE TEO CHIRIAC

„Miturile sunt făcute pentru ca imaginația să le însuflețească”.
Albert Camus

A venit primăvara. Năvalnică, irezistibilă, revendicativă. Mirabile energii – minerale, vegetale, emoționale – ies din latențe. Izbucnesc – instantaneu – din seve ancestrale, din profunzimi hermetice, din străvezimi sufletești. Atenție mare: suntem în toiul unei sărbători grandioase, unui festin al simțurilor umane, unui concurs de sensibilitate la farmecul Naturii. Concurs la finalul căruia toți participanții, dar absolut toți, vor urca pe podium să-și ridice imaginarul trofeu câștigător.

Și asta după ce fiecare participant va reuși să se contopească total cu Natura, să se facă un tot cu cele din cer și de pe pământ, cu cele văzute și nevăzute. Și asta după ce senzațiile, sentimentele, efervescentele pasiuni vor fuziona deopotrivă cu lumina, coborând potopitor din tării și cu sevele urcând la fel de potopitor din rădăcini, prin tulpini și lujeri, spre coroane și corole, spre frunze și flori de diferite culori, de diferite miresme. Astfel încât, intrând în starea artistului desăvârșit (precum alchimistul legendar din Alexandria, adesea înfățișat cu un trident ce reprezintă razele iluminării sale), fiecare participant la concurs va îmbina cu măiestrie și rafinament capacitățile creatoare ale Naturii interioare (spiritul uman) și resursele inepuizabile ale Naturii exterioare (spiritul divin), dând viață unui peisaj anistoric, unei compoziții inedite, răscolitoare, unui fruct sacru, inefabil, seducător.

Înaintând rapid în vârstă, particip tot mai rar la concursuri și competiții de masă. Recunosc însă că frumusețea și vigoarea Naturii mă copleșesc, îmi exaltă imaginația la fel ca în tinerețea mea de odinioară, ca în copilăria mea de demult. Totodată, acum revin tot mai des la frumoasele mituri despre nașterea Universului, despre îndepărtata copilărie a lumii, la povești și legende de plâsmuite în anii copilăriei mele, în acele vremuri miraculoase, populate de

ființe năzdrăvane și de năzdrăvăniile lor; vremuri imemoriale în care noi, primii copii ai lumii, locuiam într-un singur sat, în acel sat de vis unde, odată cu nașterea noastră, se năștea Veșnicia, despre care va scrie mai tâziu un cunoscut poet și filosof român; acolo unde, laolaltă cu animalele, păsările și găngăniile colcăitoare, cutreieram aceleași dealuri și văi cu copiii de zei, de titani și centauri; acolo unde nutream cu toții aceleași dorințe, împărtășeam aceleași vise și idealuri.

Odată cu trecerea timpului, creșteam noi, copiii de simpli țărani și țărănuțe, creșteau și ei, copiii de simpli zei și zeițe. Doar că ei creșteau într-o zi cât noi creșteam într-un an, doar că ei creșteau într-un an cât noi creșteam în zece. De aceea, când unii dintre noi mergeam la furat cireșe, unii dintre ei mergeau la furat cirezi. Când noi ne făceam fluierașe de fag, ei își făceau țitere și lire din carapace de broască-țestoasă. Când noi meșteream huludețul care împingea dopul de călți în pușca de soc, ei, ajunși în plină maturitate, inventau focul, experimentau fulgerul și tunetul năpraznic. Vara, prin roua dimineții, noi culegeam frunze mari și moi de tutun, ei – culegeau lauri.

Despărțirea noastră va surveni când vom ajunge la vârsta de școală: noi, copiii de țărani, vom fi duși de mână la școala din sat, iar ei – fâl fâl fâl – vor urca treptele înalte ale universităților din Olimp. La școala din sat, noi vom învăța din manuale scrise de Marx, Lenin și Stalin. În timp ce ei, prin aulele academiilor olimpiene, vor studia tomuri de Homer, Hesiod și Plotin. La festivitățile desfășurate în aer liber, ei vor declama versuri de Anacreon, Pindar și Teocrit, iar noi, la serbările noastre școlare, vom recita poezii de Gorki, Bucov și Cruceniuc. Noi vom învăța fizica, ei – metafizica. Noi vom studia biologia darwinistă, ei – filosofia presocratică, socratică și cea teologică tomistă. La lecțiile de istorie, noi vom învăța cum se dă o lovitură de stat, cum se pregătește o revoluție, cum se înecă în sânge o contrarevoluție ș.a., pe când ei, după recapitularea materialului teoretic de la sfârșit de an, vor pune în practică ultimele sfaturi ale Oracolului din Del-

phi privind cea mai scurtă cale posibilă între inițierea esoterică, starea de extaz profetic și revelație.

Ajunși însă la vârsta maturității, treziți în zorii civilizațiilor primitive, cu noi, oamenii, s-au întâmplat unele lucruri ciudate, de neînțeles.

Mai întâi, amintindu-ne cu dor și nostalgie de anii copilăriei, am început să credem atât de mult în ființele mitologice, în foștii copii de zei și zeițe de cândva, încât, cuprinși de admirație, dar și înfricoșați de puterea lor uriașă, le-am ridicat somptuoase temple și statui, pentru a ne închina cu smerenie, le-am consacrat opere imnice, slăvindule faptele și virtuțile, le-am imitat felul de a fi, de a gândi și de a vorbi. Paradoxal sau nu, dar această atitudine profund evlavioasă creaa impresia că nu oamenii, în puținele momente de inspirație divină, au creat miturile despre zeii din ceruri, ci ei, zeii din cerururi, au compus aceste mituri, legende și basme, unele mai fabuloase decât altele, despre viața oamenilor de pe pământ.

Apoi, în timpurile mai noi, crezând că au atins deja culmile unor civilizații moderne, oamenii au încetat să se mai închine cu ardoare zeilor cerești, fiind ferm convinși că, cel puțin unii dintre ei, sunt celebriități eterne, că, ei înșiși, sunt zei și semizei pe pământ. Iar semenii lor, care constituie majoritatea oamenilor, sunt muritorii de rând, sunt iloții, plebea, așa-numita „massă”. Aceasta din urmă, manifestându-și deopotrivă admirația și frica față de „zeii” tereștri, le-au înălțat piramide, statui și mauzolee, pentru a li se închina cu devoțiune; le-au dedicat opere imnice, slăvindule închipuitele virtuți și fapte de arme, imitându-le întocmai felul de a fi, de a gândi și de a vorbi. Massa își omagiază conducătorii, acordându-le importanță și roluri exagerate, acelea de făuritori de istorie și destine omeniești. Iconoclaștii, contestatarii și insurgenții sunt închiși pe viață în lagărele sclaviei, acolo unde, prin mari suferințe, îți poți răscumpăra „vina” de a te fi născut muritor de rând, unde singurul privilegiu e acela de a (te) aduce jertfă „zeilor” pământești, de a-ți sacrifica trupul și sufletul pe altarul unui tărâm iluzoriu, himeric, acela al fericirii și libertății totale, al adevărului

suprem, în construcție de când lumea, aici, pe pământ.

Fără îndoială, au și zeii din ceruri vinile și pedepsele lor. Uneori, ca și muritorii de pe pământ, ei suportă chinuri fizice și morale teribile. Spre exemplu, Uranus, o zeităte supremă, a fost castrat de Cronos, propriul său fiu, la rugămintea mamei sale, Gaia. Motivul? Era iubăreț, era excesiv de fecund. După ce scapă de pedeapsa tatălui său care își înghițea nou-născuții de teamă că unul din ei va crește și-i va lua tronul, Zeus, fiul lui Cronos, ajungând șef al zeilor din Olimp, îl supune la o caznă perpetuă pe Sisif. De ce? Pe lângă faptul că a săvârșit mai multe lucruri necugetate, din punctul de vedere al zeilor, el pune Moartea în lanțuri. Astfel, trimițându-l în șomaj pe Pluton, conducătorul lumii „de dincolo”. Mai departe. În urma unei nemulțumiri, Prometeu îi sustrage lui Zeus focul, simbol al autorității și puterii, aducându-l oamenilor pentru ca aceștia să se poată încălzi cu el. Aflând de gestul lui Prometeu, Zeus îl pedepsește pe titan înlănțuindu-l pe vârful unui munte olimpian, unde un vultur îi sfășie ficatul.

Prin urmare, zeii, și ei, sunt pedepsiți cu asprime de „tatăl tuturor zeilor”. Dar ei nu sunt arși pe rug, nu sunt asasinați, lor nu li se aplică pedeapsa capitală prin spânzurare sau împușcare. Așa cum procedează, de regulă, „zeii” și „semizeii” de pe pământ cu supușii lor. Stalin, „tatăl tuturor popoarelor”, spre exemplu, a condamnat la moarte milioane de oameni, iar uneori și popoare întregi, măcelul pornind cu asasinarea „sfintei treimi” Zinoviev, Kamenev și Troțki, presupuși „dușmani ai poporului”. Să ne imaginăm: dacă zeii din ceruri s-ar fi omorât între ei în măsura în care au făcut-o și continuă să o facă „zeii” de pe pământ, azi am fi rămas fără eroi și supereroi, fără zei și zeițe, titani și centauri, nimfe, zâne și muze! Să ne imaginăm, de asemenea, ce s-ar fi făcut creatorii artelor frumoase, puținii câți au mai rămas, fără muzele ocrotitoare: Clio, Caliope, Erato, Euterpe, Melpomene, Thalia și Terpsihora?

MIRADOR

O ZI LUMINOASĂ LA CHIȘINĂU

DE ION POP

Trebuie să mărturisesc că nu prea mă așteptam ca aniversarea centenarului Unirii Basarabiei cu România, la 27 martie curent, să fie atât de... românească. Mă înscriesem de la primul îndemn pe lista celor dornici să ia parte, cu o delegație a Academiei Române, la evenimentul solemn programat în capitala Republicii Moldova. Mă simțisem cumva dator să fiu prezent la un moment marcat de evocare a primului pas spre marea Unire, despre care știam, în linii mari, că a fost unul decisiv și pentru ținutul de dincolo de Prut, ajuns între hotarele largite ale Patriei-mame, în circumstanțe care erau foarte departe de a o prevedea. Ocupată cu mai bine de un secol în urmă de către imperiul țarist rus, provincia transpruteană suportase, cum se știe, momente de oprimare și interdicții, de brutală deznaționalizare greu de imaginat, care o aduseseră în pragul dispariției de pe harta etnică românească, iar situația dramatică prin care trecea Țara ocupată în timpul Primului Război Mondial, cu „pacea rușinoasă de la București” nu prea de mult semnată, și cu guvernul refugiat la Iași, interzicea, practic, orice iluzie, în ciuda jertfelor de sânge ale armatei române din august 1917. Hulitul premier Alexandru Marghiloman a știuit totuși să profite de jocul interesat al marilor puteri din acel moment pentru a aduce în prim-plan chestiunea Basarbiei oropsite, iar militanții cu adevărat bravi ai celor ce se reuniseră în Sfatul Țării din noua republică rezultată din destrămările revoluționare ale Imperiului au avut inspirația și tăria de suflet de a lua decizia istorică a unui prim pas spre Reîntregire. S-a vorbit mult despre norocul românilor de atunci, însă șansa oferită de împrejurări putea să nu fie exploatată dacă minți luminate și caractere ferme n-ar fi profitat cu înțelepciune și curaj de situația așa de tulbură a momentului. Încă o dată, rolul elitelor intelectuale s-a dovedit a fi hotărâtor, încât în peisajul dezolant de ruine și deznădejde s-a putut edifica exemplar o construcție ce avea să devină impunătoare către sfârșitul celui „an astral”.

Trecând acum Prutul, nu mă așteptam, cum spuneam, ca amintirea acestei date mari să fie atât de reverberantă și de intens trăită în Capitala Moldovei, mai ales că, doar la câțiva pași după fronieră, am și putut citi lozinca oficială, dezolantă în aberația ei, după care „Unionismul trece, patria rămâne”... Cei

care o compuseseră, pe fundalul tot mai numeroaselor adeziuni simbolice la ideea de reunificare, se prefăceau a uita că patria invocată era cea mare, din care fusese smulsă a doua oară, în iunie 1940, de același Imperiu, și că o provincie a ei rămâne totuși o provincie, deplin îndreptățită să-și aducă aminte de rădăcini. Despre acestea au vorbit consistent și frumos, cu documente edificatoare în sprijin, istoricii reuniți pentru prima oară sub egida celor două Academii Române, așa de deschis și de firesc, încât oricine ar fi putut crede că ne aflăm nu în ținutul duduitorului Dodon, ci într-un spațiu național refăcut pentru totdeauna. Cele două imnuri, *Limba noastră* și *Deșteaptă-te române*, au răsunat în aula, azurie și ea, a Academiei Republicii Moldova conferind acelor ore o emoționantă aură de solemnitate. S-a anunțat cu această ocazie și decizia Academiei Române bucureștene de a-și deschide o filială la Chișinău, care să încurajeze colaborarea științifică și mai larg culturală, în continuarea multor alte proiecte de cercetare comune, aflate în curs. Cărți de sinteză istorică privind momentul 27 martie 1918 și împrejurimile lui au fost alte argumente pentru susținerea unui ideal ce prinde în uiltima vreme contururi din ce în ce mai evidente. Foarte important mi s-a părut și cuvântul, cumva concluziv, al președintelui academician Gheorghe Duca, bogat în sugestii de soluții concrete, de ordinul relațiilor bilaterale dintre cele două spații, de la cele economice și sociale, la *mass media* care cere o urgentă redimensionare în confruntare cu imensa rețea rusească de propagandă istalată peste Prut, cu antene antiromânești foarte active după 1989, și comunicarea-comuniune în spațiul creației culturale, literare și artistice. Este într-adevăr soluția cea mai sigură, prin care se poate înainta treptat către o reală simbioză/osmoză, fie și peste frontierele actuale, în spațiul european comun.

Gândul că toate aceste propuneri de actualitate și de viitor se fac pe un teren încă nesigur, unde ofensiva mediatică rusească a dat deja îndeajuns de mult roade otrăvite, mi-a tulburat în parte optimismul inițial, fără însă a-mi descuraja credința fundamentală că aceste obiective naționale pot fi realizate în timp și, mai ales, că e neapărată nevoie ca efortul pentru concretizarea lor să fie permanent, organizat în mod chibzuit și eficient. S-a și rostit cifra de 25-30 de

procente reprezentate acum de populația pro-unionistă, iar acestea nu sunt deocamdată foarte mari. Se vede limpede că procesul de înstrăinare față de patria de peste Prut a produs efecte durabile după anii de agresivă propagandă sovietică și după aceea, în care dușmanii „unionismului” au introdus și formula diversionistă a așa-numitei „limbi moldovenești”, în ciuda tuturor evidențelor. Schimbați o clipă atributul, ca să vorbiți despre „limba muntenească”, „olteană”, „ardelenească”, „maramureașeană”, și veți vedea ce iese... Dar, cum am mai spus și scris și altădată, foarte tristă rămâne amnezia, uitarea tragediilor provocate de crunta oprimare rusă și sovietică, deportările, înfometarea programată, masacrele, dintr-un un soi de comoditate vinovată a memoriei colective care, e de fapt, a tuturor țărilor trecute prin experiența comunistă totalitară.

Altminteri, ochiul vizitatorului ajuns la Chișinău este foarte plăcut impresionat de înfățișarea cvasigeneral românească a insituțiilor, a firmelor comerciale, a panourilor publicitare, numai rar întrerupte de inscripții rusești, care, la urma urmei, nici nu are de ce să deranjeze într-o lume democratică. De n-ar fi, totuși, bănuiala că zicala „pe din afară-i vopsit gardul, înăuntru-i leopardul”, ce se verifică de îndată ce intri într-un magazin ori ascuți vocile încrucișate pe stradă, ori dacă reții faptul banal că la recepția marelui hotel la care ai fost cazat, tinerii de la recepție, excelenți

vorbitori de limbă română, conversează între ei rusește de îndată ce își încheie dialogul cu clienții...

Una peste alta, schimbările pozitive în sensul apropierii de limba română și de România, mi s-au părut semnificative, după cei câțiva ani de la ultima mea descindere la Chișinău, iar ceea ce am afirmat în ultima vreme privind realizarea de fapt a „re-unirii” prin poezie, prin literatură, prin creația mai larg culturală din teritoriul traversat de Prut, rămâne valabil. Ea s-a verificat și cu ocazia lecturii paralele la care m-a invitat Uniunea Scriitorilor din Moldova, la sediul căreia am citit alături de minunatul prieten Emilian Galaicu-Păun, un număr de poeme, în fața unei săli pline. Și tot acolo, i-am întâlnit pe... conjudețenii mei maramureșeni, Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii „Petre Dulfu” din Baia Mare, venit cu cărți multe pentru o bibliotecă patronată la Chișinău, alături de poetul jurnalist Gheorghe Pârja, care tocmai își lansa o carte de reportaje scrise prin ani, *Ochii Basarabiei*...

Nu ne aflam, iată, pe Lună, precum cosmonauții americani, dar pașii mici făcuți în capitala Republicii Moldova în ziua însoțită, și la propriu, și la figurat, de 27 martie 2018, i-am simțit mari, dacă nu pentru omenire, în orice caz pentru noi, românii, de dincoace și de dincolo de Prut. Da, am trăit o zi cu adevărat luminoasă la Chișinău, dătătoare de mari speranțe și de puteri sufletești înnoite.

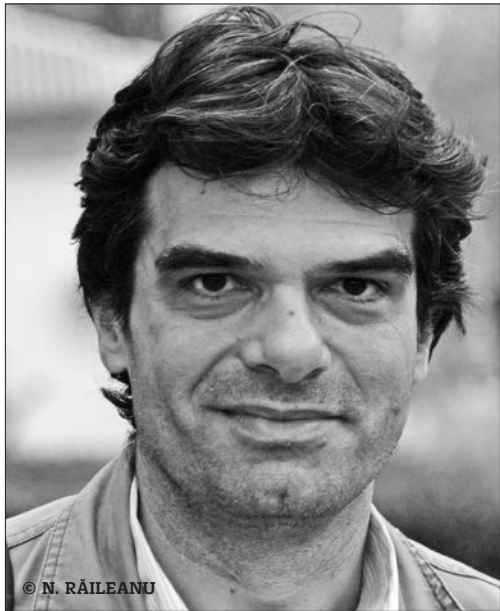
CARTIER • NOI APARIȚII

VALERIU LOGHIN
STUDII CALIGRAFICE PRIMARE
ȘI ALTE MIMOZE
(POEME)

„După 20 de ani de absență de pe piața literară, Valeriu Loghin vine cu acest imens volum de poeme. E darea de seamă în fața colegilor optzeciști pentru liniștea de aproape un sfert de veac și o completare cu un nume omis din antologiile *Portret de grup* și *Portret de grup. După 20 de ani*.”

Gheorghe ERIZANU

© N. RĂILEANU

DOCUMENTELE CENTENARULUI

de RĂZVAN VONCU

O veche vorbă românească spune că omul sfințește locul. Și, într-adevăr, istoria culturii noastre este plină de oameni care s-au dăruit unei instituții (o bibliotecă, un muzeu, o ediție), pe care au slujit-o cu pasiune și devotament o viață, legându-și numele de ea, dar și oferind lumii românești acele construcții solide, de care are atâta nevoie.

Un astfel de om este Alexandru Bantoș. Privesc de mai mulți ani, cu neascunsă admirație, eforturile sale de a scoate la Chișinău o revistă intitulată „Limba română”. De a-i da substanță și credibilitate științifică și publicistică, astfel încât să nu fie o prezență decorativă, ci să reprezinte cu demnitate cultura română într-un colț de țară în care s-a spus nu o dată că românii ar fi incapabili de cultură serioasă, iar limba lor, neînstare de creații literare majore.

Chiar și numai pentru titlul ei, de altfel, publicarea revistei, neîntrerupt, de 28 de ani încoace, constituie un act de eroism intelectual, într-un stat, Republica Moldova, în care oficialitățile fac piruete extrem de complicate pentru a evita, în discursul public, sintagma *limba română*. Și în care numeroși politicieni nu s-au sfiit și nu se sfiesc nici azi să vorbească despre o inexistentă „limbă moldovenească”, diferită de limba română.

Numărul 1-2 (243-244)/2018 al revistei este, însă, unul ieșit din comun și țin neapărat să atrag atenția, fie și în acest colț de pagină, asupra conținutului său de excepție.

Mai întâi, pentru că este dedicat Centenarului Marii Uniri. Este cunoscut faptul că autoritățile centrale de la Chișinău nu organizează niciun fel de manifestare, nici pentru a celebra actul de la 27 Martie 1918, prin care Basarabia revenea la Țara-Mamă, nici pentru a marca, la 1 Decembrie, actul care a finalizat, la Alba Iulia, Marea Unire. Revista „Limba română”, alături de alte câteva publicații românești, de Uniunea Scriitorilor din Moldova, salvează, cumva, obrazul Basarabiei.

În al doilea rând, conținutul revistei este, cum spuneam, unul extraordinar. Cititorii „Limbi române” știu că întotdeauna revista a avut un conținut bogat, variat, cu contribuții de valoare în materie de studii științific al limbii, literaturii, culturii și civilizației

românești. Dar prezentul număr oferă cititorilor săi, pur și simplu, documentarea completă a momentelor din 27 Martie 1918, respectiv, 1 Decembrie 1918, în acte și mărturii de epocă, în analize și interpretări de autoritate. Un demers prețios, rar, pe care nu l-a făcut deocamdată nici presa culturală de dincolo de Prut.

Astfel, după un editorial semnat de Alexandru Bantoș și un interviu cu ambasadorul României la Chișinău, E. S. dl Daniel Ioniță, rubrica *Restitutio* adună la un loc, pentru prima dată în presa românească post-1989, toate documentele oficiale ale celor două momente istorice: *Declarația Sfatului Țării prin care Basarabia este proclamată Republică Democratică Moldovenească* (din 2 decembrie 1917), *Declarația oficială a Sfatului Țării de unire a Republicii Democrate Moldovenești (Basarabia) cu România* (27 Martie 1918, Chișinău), discursul crucial rostit de Constantin Stere la ședința Sfatului Țării din 27 Martie, *Declarația Sfatului Țării despre unirea necondiționată cu România* (27 noiembrie 1918, Chișinău), *Propunerea Unirii la Alba Iulia* (rostită de Vasile Goldiș, la 1 Decembrie 1918), *Discursul rostit de Vasile Goldiș în Sala Tronului* (14 decembrie 1918, cu *Adnotațiuni*) și, în fine, *Tratatul prin care principalele Puteri Aliate și Asociate – Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia – recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei* (28 noiembrie 1920, Paris). Documente inestimabile, care reconstituie autentic traseul prin care Marea Unire, începută la Chișinău și încheiată la Alba Iulia, a dus la constituirea României Mari.

Apoi, „Limba română” antologhează, sub titlul *Ecouri din trecut*, texte de Vasile D. Moisiu, Mihail Sadoveanu, Dumitru Bogos, V. V. Movileanu, Teodor Jireghie, Iulian Friptul și Vasile Țepordei, care reconstituie veridic atmosfera unionistă din Basarabia anului 1918. Ele sunt urmate de fragmente memorialistice pline de amănunte de epocă, aparținându-le prim-ministrului Unirii Basarabiei, Alexandru Marghiloman, și ministrului de război din Cabinetul Marghiloman, Constantin Hârjeu. Fragmente importante, mai ales azi, când forțe obscure se străduiesc să înfățișeze entuziasta alăturare a Basarabiei de Țara-Mamă, de care fusese ruptă forțat în 1812, drept o... „ocupație”...

Dosarul Centenarului nostru continuă cu un alt capitol, intitulat *Precursorii despre Unire* (cu texte antologice de Nicolae Iorga și Constantin Stere și contribuții de Catinca Agache și Octavian Onea), urmat de două seturi de reflecții contemporane asupra evenimentelor istorice din 1918, în care semnalez, pentru observațiile de mare impact în dezbateră istoriografică și culturală de azi, textele semnate de Dorin Cimpoieșu, Arcadie Suceveanu, Andrei Strămbeanu, Vasile Macovei, Mircea Druc, precum și grupajul *Lecțiile istoriei*, la care participă istorici reputați din Republica Moldova. Sper că istoricii de dincolo de Prut (destul de apatici, cu unele excepții, în dezbateră despre Marea Unire...) vor citi aceste studii și articole și se vor alătura acestui necesar efort de regândire a anului 1918.

Inestimabil mi se pare – căci vorbim inadmisibil de puțin despre asta – capitolul *Pledoarii pentru cauza noastră*, care conține o serie întreagă de documente ce atestă bătălia diplomatică purtată de România între 1940-1947, dar și (prin intermediul exilului românesc) mult după aceea, pentru afirmarea drepturilor noastre asupra Basarabiei. Prin aces capitol, „Limba română” combate cu dovezi incontestabile mitul de esență sovietică, potrivit căruia România și românii s-ar fi „împăcat” cu pierderea Basarabiei. Nu numai că nu

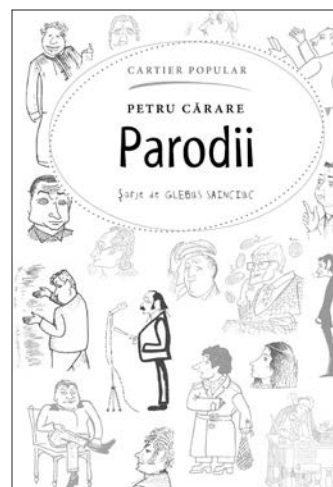
s-au împăcat, dar s-au luptat pe toate căile posibile pentru a afirma românitatea teritoriului dintre Prut și Nistru și drepturile noastre acolo. Mai sunt multe de spus despre partizanii anticomuniști din Basarabia și legăturile lor cu statul român de dinainte și de după 1944: „Limba română” a făcut primul pas în această direcție.

Grupajul dedicat Centenarului se încheie cu un capitol care abordează unele semnificații contemporane ale continuității românești, dincoace și dincolo de Prut, cu contribuții interesante, aparținându-le lui Mircea Coloșenco, Constantin Șchiopu, Ana Bantoș și Tatiana Butnaru.

Ca în fiecare număr, „Limba română” găzduiește și rubricile intitulate *Coșeriana* (menită să fructifice moștenirea științifică a marelui lingvist Eugen Coșeriu, originar din Basarabia), respectiv, *Poesis* (cu poezii de Alexie Mateevici, Andrei Ciurunga, Grigore Vieru și Eugen Coșeriu).

O revistă prețioasă pentru spiritul românesc și un număr impresionant prin calitatea conținutului, ca și prin claritatea viziunii, pentru care animatorul ei, profesorul Alexandru Bantoș, merită recunoștința lumii noastre intelectuale. Îi trimit de aici, din acest colț de revistă literară românească din Basarabia, salutul și omagiul meu.

CARTIER • NOI APARIȚII

PETRU CĂRARE
PARODII
ȘARJE
DE GLEBUS
SAINCIUC

TATIANA
ȚĂBULEAC
VARA ÎN CARE
MAMA A AVUT
OCHII VERZI
EDIȚIA A 2-A

CHESTIONAR „CENTENARUL UNIRII”:

1. ȘTIM CU TOTȚI SEMNIFICAȚIA ANULUI 1918 PENTRU ROMÂNIA ȘI ROMÂNII. AU CONȘTIENȚIZAT-O CEI CARE AU PREGĂTIT UNIREA, AU DOVEDIT-O ISTORICII, AU CÂNTĂT-O POETII, O REITEREAZĂ OAMENII POLITICI. ACUM, LA O SUTĂ DE ANI DE LA EVENIMENT, AVEM DOUĂ STATE ROMÂNEȘTI CARE, APARENT, REALIZEAZĂ, PRIN ELITE, DAR ȘI PRINTR-O BUNĂ PARTE DE CETĂȚENI, IMPORTANȚA UNIRII DE ATUNCI ȘI NECESITATEA UNIRII DE MÎINE. TOTUȘI, CARUL NU SE URNEȘTE DIN LOC. UN VEAC ÎN URMĂ, TRECEAM MAI UȘOR DE LA VORBE LA FAPTE, DE LA DEZIDERATE LA ÎMPLINIRI. AZI, CHIAȚ ȘI DECLARAȚIILE DE REÎNTREGIRE ALE CĂRAJOASELOR CONSILII LOCALE DIN RM LE NUMIM, PRUDENT, „SIMBOLICE”. CE NE ÎMPIEDICĂ SĂ FIM ÎN PREZENT CE-AM FOST ÎN 1918? E NEAPĂRAT NEVOIE DE FORȚĂ MAJORĂ CA ROMÂNII DE PE AMBELE MALURI ALE PRUTULUI SĂ SE TREZEASCĂ ȘI SĂ PUNĂ CAPĂT DEZBINĂRII?

2. DIN PUNCTUL DE VEDERE AL UNUI ISTORIC, POT FI TRASE NISTE PARALELE ÎNTRE ANUL 1918 ȘI ANUL 2018? EXISTĂ AZI MAI MULTE CONDIȚII PRIELNICE UNIRII DECÎT ÎN 1918, DUPĂ CUM AFIRMĂ UNII COMENTATORI? SAU, DIMPOTRIVĂ, AȘA CUM SPUN ALȚII: ÎN CIUDA FAPTULUI CĂ TRĂIM ÎNTR-O LUME MULT MAI PUȚIN ZBUCIUMATĂ ȘI INCERTĂ DECÎT ÎN 1918, ÎMPREJURĂRIILE PAR SĂ NU FAVOREZEZE NICI PE PLAN INTERN, DAR NICI SAU MAI ALES PE PLAN INTERNAȚIONAL O EVENTUALĂ UNIRE ÎNTRE ROMÂNIA ȘI BASARABIA. CARE ESTE PĂREREA DVS?

NICOLAE ENCIU,

DOCTOR HABILITAT ÎN ISTORIE, DIRECTOR
ADJUNCT PENTRU PROBLEME DE ȘTIINȚĂ
AL INSTITUTULUI DE ISTORIE, CHIȘINĂU

1. În anul 1917, în condițiile dezintegrării Imperiului țarist, provinciile alogene – Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia și altele – au profitat de situația favorabilă pentru a-și restabili drepturile lor de state independente. În acele împrejurări, Basarabia nu putea decât să urmeze o cale identică, constituindu-se inițial în Republică Democratică Moldovenească autonomă, sub conducerea unui Directorat și a unui Parlament (Sfatul Țării); apoi, ca și Polonia sau Finlanda, să se declare independentă pentru ca, așa cum era și logic, și firesc, să voteze unirea cu Vechiul Regat al României, cu care împărțea aceeași istorie și cultură.

De la o distanță de un secol, anul 1918 apare drept evenimentul cel mai important din istoria contemporană a românilor, dat fiind că, urmare a Marii Uniri, pentru prima dată în istoria spațiului de cultură și civilizație românească, granițele statului aproape s-au suprapus pe cele etnice, România devenind un stat de mărime medie din Europa, atât ca populație, cât și ca teritoriu. La încheierea Primului Război Mondial, România era, de jure și de facto, un stat național unitar constituit din teritoriile locuite dintotdeauna de români, respectiv, „una din formațiunile noi cele mai minunate și mai solide din noua Europă” (Emmanuel de Martonne). Unitatea politică a românilor a fost văzută de marele geograf francez Martonne ca o revanșă strălucită a geografiei împotriva istoriei, o revanșă a condițiilor naturale împotriva nedreptății și arbitrariului evoluției istorice, care îi ținuseră pe români în state diferite. Noua Românie ni se înfățișează, – sublinia geograful francez – „nu ca un stat născut din fantezia diplomaților, nu ca un stat fabricat în virtutea unui principiu abstract, ci, într-un fel, capătul logic al unei evoluții”.

Pornind de la relativa ușurință și caracterul firesc cu care s-a produs reveni-

rea Basarabiei în spațiul din care fusese smulsă în mod brutal și abuziv în mai 1812, numeroși analiști și oameni de bună credință sunt tentați să extrapoleze acea situație specifică a anilor 1917-1918 la situația prezentă, făcând abstracție de faptul că în discuție sunt, totuși, două perioade istorice diferite și distincte, aflate la o distanță de un secol una de alta.

În plus, se omite sau se diminuează în mod nepermis gravitatea proceselor derulate în spațiul dintre Prut și Nistru de-a lungul secolului al XX-lea, care ne împiedică la modul direct „să fim în prezent ce-am fost în 1918”. După cum se știe, de-a lungul ultimelor două secole, în funcție de raportul de forțe dintre spațiul slav și cel sud-est european, frontiera geopolitică dintre ele s-a deplasat alternativ între Nistru și Prut (1812, 1918, 1940/1941-1944, 1991), iar teritoriul dintre Prut și Nistru, ca urmare a modificărilor teritorial-administrative, a fost redenumit în repetate rânduri: Basarabia (1918-1940, 1941-1944), RSS Moldovenească (1940-1941, 1944-1991), Republica Moldova (după 1991). Pusă la începutul anilor '90 în fața perspectivei reale de a pierde cel mai important cap de pod spre Europa Sud-Estică, Rusia a aplicat și continuă să aplice față de Republica Moldova politici de sabotare a efortului acesteia de obținere a unei independențe politice reale, prin menținerea în stare latentă a potențialului unor conflicte interetnice, sau recurgând chiar la agresiune militară fățișă (1992).

Cât privește decizia Sfatului Țării din 27 martie / 9 aprilie 1918, este meritul incontestabil al organului legislativ suprem și al oamenilor politici basarabeni din acea perioadă – C. Stere, Pan Halippa, V. Stroescu, Ion Inuleț, Ion Pelivan etc. – de a fi găsit unica soluție ce ducea spre un liman multășteptat de întreaga populație. Totodată, un rol la fel de important în evenimentele anilor 1917-1918 – poate chiar covârșitor – l-a jucat Primul Război Mondial (1914-1918), soldat cu înlăturarea de la putere a patru dinastii dominatoare în Europa (Romanovii în Rusia, Hohenzollernii în Germania, Habsburgii în Austro-Ungaria și sultanii în Imperiul Otoman), respectiv, cu apariția unui mozaic de noi state pe harta Europei (Cehoslovacia, Polonia, Finlanda, Ungaria, Austria, Estonia, Letonia, Lituania), iar pentru România, cu desăvârșirea procesului reunificării naționale. Așa cum pe bună dreptate avea să afirme ulterior cunoscutul profesor francez, Albert Mousset, încheierea Primului Război Mondial a inaugurat „veacul de aur” al țărilor Europei de Est, dat fiind că, după 1918, presiunile alternative datorate antagonismului germano-rus au dispărut: „prima mare putere care practicase acele presiuni, Germania, a fost impusă să abandoneze cursa, iar cealaltă putere, Rusia, a

fost absentă pe scena europeană”. În așa mod, dacă este adevărat că în primăvara anului 1918 „unirea plutea în aer” (Ștefan Ciobanu), iar o eventuală inimaginabilă renunțare a românilor basarabeni la revenirea în spațiul firesc al existenței lor ar fi avut ca urmare sfârșirea Basarabiei în bucăți de către vecini și teroarea bolșevică, la fel de adevărat este și faptul că toate acele condiții favorabile s-au consumat, practic, concomitent cu încheierea lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920.

Și totuși, dincolo de numeroasele dificultăți de natură obiectivă, nu este neapărat nevoie de o forță majoră ca românii de pe ambele maluri ale Prutului să se trezească și să pună capăt dezbinării. Astăzi, la fel ca în 1917-1918, rămâne perfect valabil și aplicabil îndemnul profetic al marelui poet Alexie Mateevici: „Să știți,/ De nu veți ridica/ Din sânul vostru un Prooroc,/ În voi viața va seca,/ Zadarnic soarta veți ruga,/ Căci scoși veți fi atunci din joc/ Și-ți rămânea fără de noroc”.

2. Există, indiscutabil, atât similitudini cât și tot atâtea particularități între 1918 și anul 2018. În ambele cazuri – 1918 și 1989/1991-2018 –, s-au produs evenimente care au zguduit și destabilizat întregul sistem al relațiilor interstatale de pe continentul european: destrămarea Imperiului țarist, în primul caz, și dispariția în neant a Uniunii Sovietice, în cel de al doilea. În același timp, Imperiul țarist s-a destrămat ca urmare a unui război mondial și a două revoluții produse într-un singur an, 1917, concomitent cu înfrângerea și umilirea Germaniei, în timp ce Uniunea Sovietică, un imperiu ideologic, s-a destrămat în condițiile „războiului rece”, deci fără război și oarecum inopinat, concomitent cu reunificarea celor două Germanii. În primul caz, Rusia țaristă reconstituită sub forma Uniunii Sovietice, a reușit, în condițiile politicii izolaționiste promovate de SUA în perioada interbelică, să-și refacă imperiul recurgând la o alianță geopolitică cu Germania hitleristă; în cel de al doilea caz, reînnoirea imperială a Rusiei în vechiul spațiu sovietic este împiedicată de obiectivul fundamental al Washingtonului de respingere a acesteia cât mai departe posibil. În ambele cazuri, popoarele captive au încercat să-și redobândească independența politică, fie să-și definitiveze constituirea statelor naționale.

În primul caz însă, Basarabia s-a desprins de Imperiul țarist în trei etape consecutive, proces finalizat cu votul Sfatului Țării de unire cu România, în timp ce în cel de al doilea caz, Declarația de Independență din 27 august 1991, a plasat pe un termen nedefinit etapa a treia, stipulând doar că Republica Moldova este liberă „să-și

hotărască prezentul și viitorul, fără niciun amestec din afară, în conformitate cu năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale”.

Această analiză captivantă a similitudinilor și particularităților evenimentelor produse în anii 1917-1918 și în zilele noastre poate fi continuată și dezvoltată. În niciun caz nu se poate spune însă că elita basarabeană a anilor 1917-1918 ar fi fost „mai clarvăzătoare” comparativ cu elitele locale actuale, sau viceversa. Au fost, indiscutabil, două perioade istorice diferite, iar cu referire la zilele noastre, trebuie luate neapărat în considerare consecințele, încă neelucidate până la capăt, ale eforturilor Imperiului sovietic de formare a unui „om nou”.

În general, claritatea situației din 1918 rezultă din chiar Declarația oficială a Sfatului Țării de Unire a Basarabiei cu România, în care se menționa în mod expres faptul că Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) fusese „ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove”, respectiv, unirea Basarabiei cu România se producea „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam”, ca o reparare a marii nedreptăți comise de Imperiul țarist în 1812.

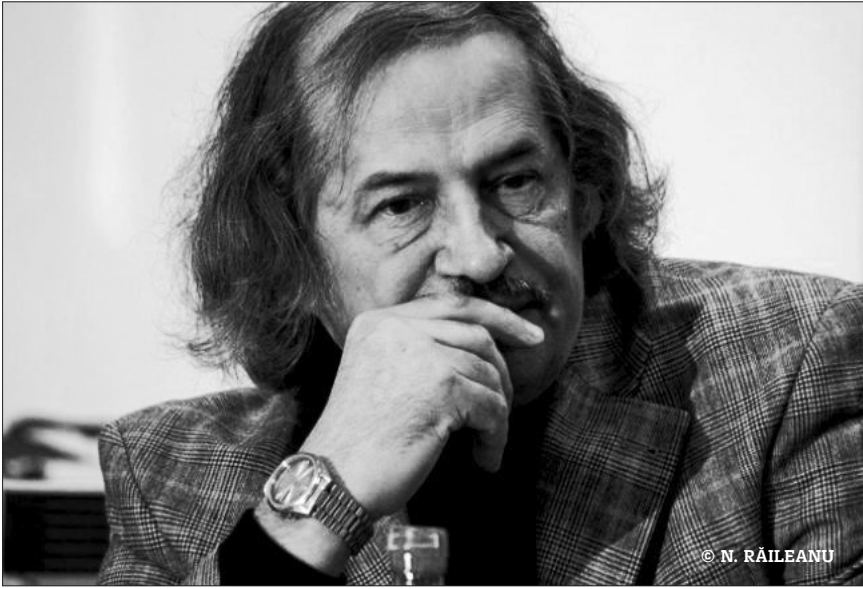
Cu toate acestea, în pofida condițiilor prielnice din 1918, repararea nelegiuirii istorice din 1812 nu s-a produs, așa cum menționa Ștefan Ciobanu, „printr-o mișcare a unei baghete magice”: „ea a ieșit dintr-un proces sufletesc al Basarabiei foarte complicat și relativ de lungă durată”.

Putem afirma, așadar, cu toată certitudinea că o eventuală / inevitabilă Unire, în condițiile actuale, a Republicii Moldova cu România, va fi rezultatul unui proces foarte complicat și relativ de lungă durată, dar care va fi, cu siguranță, facilitat de experiența istorică acumulată inclusiv pe plan european. Este în afara oricăror dubii că, oricum ar evolua evenimentele în această direcție, unirea Republicii Moldova cu România este un proces ineluctabil și va urma neapărat o cale firească și democratică, conformă experienței europene în acest domeniu: transfer deliberat și voluntar de suveranitate spre instituții comune, care să aibă ca obiectiv crearea unei piețe interioare prin aplicarea unor politici economice comune în domeniul tehnologic, financiar, social, agricol, regional, al mediului științific, educațional și al sănătății, după care va urma apariția unei entități politice comune. Până la apariția acesteia ca realitate economică, juridică și politică, la temelia respectivelor procese va trebui pus un suport istoric solid, constând din unitatea tradițiilor religioase, intelectuale și culturale, din modul de viață al populației de pe ambele maluri ale Prutului, ce formează, în totalitatea sa, spațiul de cultură și civilizație românească.

MAESTRI ȘI UCENICI

Anchetă realizată
de EMILIAN **GALAICU-PĂUN**

VASILE ROMANCIUC: „SUNT CITITORUL «POETILOR CU CARTEA ÎN MANA NĂSCUȚI»”

Emilian GALAICU-PĂUN: Se știe – iar istoria literaturii a transformat întâmplarea într-un soi de mit – că, la capătul unei întâlniri providențiale cu idolul său, poetul Stephane Mallarmé, tânărul Paul Valéry a avut un fel de „șoc existențial”, care avea să-i schimbe destinul: n-a mai publicat poezia vreme de aproape două decenii, iar atunci când a făcut-o, în 1917, dând la tipar *la Jeune Parque* (într-un „fabulos” tiraj de... 40 de exemplare), devenea el însuși un maestru. Ați trăi și Dvs. o astfel de întâmplare? Cine a fost „Mallarmé”-ul Dvs.? Vă rog s-o istorisiți.

Vasile ROMANCIUC: Acum mai bine de 50 de ani, fiind elev în clasa a 10-a la Edineț, RSS Moldovenească, am participat la Olimpiada Republicană de Limba și Literatura Română (vai, „limba moldovenească” pe atunci! – vedeți, Igor Dodon vrea să ne târâm cu o jumătate de secol în urma lumii cu minte luminată). Conform regulamentului, trebuia să prezentăm și câteva pagini din „creația” proprie, pe care le citea un scriitor, invitat de onoare al Olimpiadei.

Poetul Petru Zadnipru, autorul de mai târziu al celebrei poezii *Moldovenii* (despre care aș zice că e soră dreaptă cu *Limba noastră* a lui Alexie Mateevici), mi-a citit „creațiile” și a „descoperit” în ele câteva versuri care i-au plăcut. După ce premianții și-au primit diplomele, s-a apropiat de noi, câțiva „autori care vin serios în literatură și care, foarte curând, ne vor întrece” (zisa poetului, o țin bine minte, că simțeam cu toții cum încep să ne crească aripile...) și ne-a felicitat, strângându-ne mâinile prietenește. În anii mei de studenție, deveniserăm prieteni, ne întâlneam destul de des, poetul devenise „tatăl meu din Chișinău”.

Avea o bibliotecă bogată. Într-o zi, mi-a dat un volum de Lucian Blaga... De atunci, nu s-au mai deslipit de inima mea două versuri în care văd și acum chipul Poetului: „El caută apa din care bea curcubeul”, „contimporan cu fluturii, cu Dumnezeu”. Apoi, am citit – cu nesațul celui însetat, rățâcit în pustiul cultural basarabean de atunci – tot ce se putea găsi din Blaga la noi. Pentru mine, un imberb aspirant la titlul de poet, câteva dintre „constatările” blagiene pe care Zadnipru mi le repetase de mai multe ori, considerându-le deosebit de importante pentru orice creator, au fost o adevărată „lecție de poezie”: „Traduc în limba românească/ un cântec pe care inima mea/ mi-l spune, îngânat suav, în limba ei”; „...roua e sudoarea privighetorilor/ ce s-au ostenit toată noaptea cântând”;

„Sapă numai, sapă, sapă,/ până dai de stele-n apă”... O lecție pe care o mai învăț și acum – când mai bine, când mai puțin reușit...

După moartea poetului de la Sauca, soția sa, Wanda, mi-a dat să citesc câteva pagini de jurnal, în care am găsit și această, emoționantă, după mine, mărturisire: „...Sunt o seamă de scriitori, oameni cu suflet mare, meritul cărora (în literatură) e mai mare prin susținerea talentelor tinere, viguroase, decât prin propria lor creație...”. Sprijinul, încurajarea și prețuirea poetului le-au simțit și alți colegi de breaslă din generația mea și nu numai. Petru Zadnipru a fost poetul care a crescut poeți.

Apoi, în 1974, a apărut prima mea plachetă de versuri, *Genealogie*. Cred că a fost... un Eșec – poate că numai două-trei poezii aș mai alege astăzi din ea. Dar, anume acest Eșec a fost, cu certitudine, „Mallarmé”-ul meu. El, Eșecul, mi-a spus limpede: „Poezie fără talent nu se poate. Dar, numai talentul nu e de ajuns... Sapă, sapă...”. Cred că adevăratul meu debut îl constituie *Citirea proverbelor*...

Em. G.-P.: Acum, că sunteți unul dintre cei mai apreciați scriitori români contemporani, rogu-Vă să-mi spuneți dacă ați avut șansa să Vă caute un tânăr autor pentru a „face ucenicie” la Dvs., iar dacă (încă) nu – totul e înainte! –, pe cine dintre autori ați fi vrut să-l vedeți pe post de „tânărul Paul Valéry”?

V.R.: Deocamdată, nu... Nici eu, cel de ieri, nu m-aș ține scai de mine, cel de azi – mă uit în oglindă: nu văd niciun maestru... În schimb, i-am căutat eu, și pe unii dintre ei, cu puțin noroc, i-am și găsit. Fiind consultant literar la Uniunea Scriitorilor sau redactor la editură, n-am ezitat să-i susțin, dacă textele lor îmi spuneau: „E poet!”. De câțiva dintre ei sunt foarte mândru... Dacă e vorba de un tânăr autor – asta e convingerea mea! – este mai bine să greșesc susținându-l, decât să greșesc tratându-l cu indiferență și, astfel, tăindu-i aripile. Când primesc un manuscris al unui începător, nu-mi permit să las necitită nici măcar o singură pagină – ar putea fi tocmai pagina în care se vede viitorul poet...

Am avut și am cu autorii tineri relații normale, prietenești, și nu-i prea înțeleg pe „maestrii” de felul celor care l-au inspirat pe Arghezi să scrie *Bala-da maestrilor* („Cum le zici maestre în ce-aveai de spus,/ Gâtul li se-nalță de trei ori mai sus... și Păcală

zise: – Vorba asta scurtă/ E ca mângâierea porcului pe burtă...”). Relația „tineri” – „bătrâni” (și invers) e corect să fie una civilizată. Iar „maestrii” sau cei care vor deveni „maestri” ar face bine să nu uite un lucru simplu – au și ei ce învață de la... „învățăceii” lor. Nu toți înțelepții sunt neapărat bătrâni. Și nu toți bătrânii sunt neapărat înțelepți...

Pe cine aș fi vrut să-l aleg pe post de „tânărul Valéry”? O întrebare dificilă, mi-e greu să aleg un singur nume. Spre bucuria mea, sunt mai mulți tineri talentați, dragi inimii mele pentru scrisul lor (dacă aș face o listă, ar putea să-mi scape cineva...). Poeți „cu cartea în mână născuți” care, mai mult decât de „maestri”, au nevoie de cititori. Sunt cititorul lor.

VASILE ROMANCIUC

TABLA ÎNMULȚIRII CU ȘAPTE

Nimeni,
nimeni nu mai vrea să fie balaur.
Nimeni.
Mai ales balaur cu șapte capete.
Că nu-i glumă să-ți cumperi
șapte pălării deodată.
Sau șapte perechi de ochelari.
Iar dacă mai ești și fumător, ce te faci?
Iar dacă-ți mai place și păhărelul?
Bineînțeles, e grozav să-l bârfești pe cutare
cu șapte guri sincronizate,
dar face să fii balaur
pentru nimicuri din astea?
Dar când prind a se certa
cele șapte capete – care dintre ele-i mai deștept? –
vai, Doamne! cum se mai mănâncă,
cum se mai mușcă!
Hai să fim oameni, zice balaurul,
furat de gândurile acestea pedagogice,
apoi se dă de șapte ori peste cap
(peste... capete),
având certitudinea că se transformă
în
omul nou, omul nou, omul nou,
omul nou,
omul nou, omul nou, omul nou.

CRONICĂ LITERARĂ

O REALITATE CARE SUCOMBA ÎN SUPRAREALITATE

de NINA CORCINSCHI

Moartea lui Igor Alexandrovici de Pavel Păduraru este unul dintre cele mai dense (și mai ciudate) romane apărute în ultimul timp în Basarabia. O densitate cu miză metafizică, dar și cu miză realistă, cu planuri de simbolizare mereu contrabalansate de spațiile absurdului complet. Un roman „impur”, care copleșește lectura până la derută. Autorul aduce din realitatea pe care o investighează în calitate de jurnalist un element nou în literatura noastră – furtul miliardului. Acesta devine personajul fantomă, o Fata Morgana a narațiunii inclusă într-un regim trepidant, până la un delir de fabulație și speculații aiuritoare. Nimic nu e ceea ce pare a fi, parcă ar vrea să ne avertizeze autorul. Personajul principal, Igor Alexandrovici, este un criminal fără crime, un bogătaș cu saci de bani, care însă suferă de foame. Sau medicul Sezanov este un savant fără operă, un „salvator de vieți”, prin soluția omuciderii. Ne pomenim așadar în registrul paradoxului dus până la absurd. Mesajul lui Pavel Păduraru pare a fi că nu ficțiunea, ci însăși realitatea furnizează mostre de cumplit absurd, care devin normalitate. Cum? Prin manipulare insistentă. Într-o societate lipsită de repere, orice proiect poate avea succes, dacă manipularea e mai insistentă, mai fără scrupule. O idee, oricât de hazardată ar fi, dacă este inoculată cu insistență în imaginarul colectiv, devine realitate și funcționează ca un adevăr. E teoria pe care o explică și o experimentează medicul Sezanov prin proiectul igienei sexuale, o aberație care să demonstreze că igiena sexuală este protejată prin prezervativ, altfel copilul se naște mort, fapt pentru care a trebuit să „sucombe” Maximușca, nou-născutul lui Igor Alexandrovici. În acel stil „științific”, medicul criminal, Sezanov, scrie un „tratat” care să explice „de ce a sucombat fiul lui Igor Alexandrovici”. De aici încolo, ne pomenim într-o cursă infernală de personaje bizare, dedublate, de morți care bântuie în planul real și de vii care vorbesc într-o limbă a morților. Realul cu fantasticul și oniricul nu mai conținesc să se întretaie, să se substituie, dând contururi halucinante unei lumi ieșite din țâțâni.

În toată această cursă se disting însă clar contururile „țarcului” Repu-

blica Moldova și personajele ei actuale de la treuca politică, *Godon*, *Fileu* și alții. Planul realității îl alimentează pe cel al convenției fanteziste. Faptele din realitate, cum sunt furtul miliardului, schemele de spălare a banilor etc., adică ceea ce se întâmplă în culisele atât de necurate ale puterii, propulsează un plan al scenariilor neverosimile, fantastice, suprarealiste ale ficțiunii. Se pare că, exasperat de aceste realități, autorul nu le-a găsit compatibile decât cu un regim narativ exasperant, care șochează prin grotesc, caricatural, absurd, diform.

Țarcul este bântuit de obsesia miliardului furat și de vânătoarea himerelor. În acest sens, romanul e detectivistic, la fel ca și *Vânătoarea regală* de Dumitru Radu Popescu. În prefața la romanul *Karlik*, prefațatorul Marin Mincu remarcă înrudirea stilului lui Pavel Păduraru cu cel al lui D.R. Popescu, având probabil în vedere predilecția amândurora pentru elementul polițienesc, pentru morbid, grotesc, bizar, fantastic. Și tot ambii autori își țin cititorul în tensiune continuă, prin strategia insolitării, a imprevizibilului și a așteptărilor răsturnate. În romanul lui Păduraru registrele discursive se amestecă, la fel ca și planurile narrative. Într-o narațiune a totului posibil, Bella, mama lui Igor Alexandrovici, e când în ipostaza de moartă frumoasă, când în cea de vie hădă. Casandra e o iubită pe cât de loială, pe atât de capabilă de a-și ucide iubitul, în demonia dăruirii ei. Totul e marcat de amenințarea violenței și a excesului. Fiul își reneagă mama iubită, care sfârșește într-un canal, Igor Alexandrovici și Casandra se iubesc într-un proiect thanatic, se amenință cu moartea unul pe altul și ambii intenționează să-l omoare pe medicul care le-ar fi ucis copilul. Igor Alexandrovici e în mod constant sperietoarea orașului. Despre acest „criminal al mâțelor” se spune la radio că e mai periculos decât Stalin și Hitler. Mai periculos decât teroriștii statului islamic. Paradoxul e că el de fapt n-a ucis pe nimeni, dar e urmărit toată viața de fantoma pisoiului pe care crede că l-a căsăpit. Acesta, într-un scenariu grotesc, devine o mascotă a tuturor mâțelor din oraș. Grotescul și diformul se înlănțuie totuși pe undeva cu pateticul, drama e însoțită de o briză de umor. În

nebulia colectivă, adie o undă de puritate, proiecția Tamaioarei sau a Fetiței, adică visul, speranța, iluzia salvării.

Un roman al tensiunii perpetue, întreținută de excese și de contextele morbide. Peste tot se simte gustul violentei, al pericolului, care ține cititorul într-o perpetuă stare de asediu. În acest sens, *Moartea lui Igor Alexandrovici* e o carte vie și un indicator al ritmului nostru halucinant din Basarabia actuală, al gălăgiei care înlocuiește dialogul, al falselor valori, al felului în care omul poate fi redus la starea de imbecilitate, de turmă manipulată. Și tocmai aici Păduraru nu-și cruță cititorul. Se resimte o povară a detaliilor, o abundență a momentelor demente, patologice, cărora adesea le scapă miza artistică. Dar poate un jurnalist de investigație a realităților basarabene știe mai bine. Poate că, într-adevăr, suprarealitatea a făcut să sucombe, vorba medicului Sezanov, realitatea.

*PAVEL PĂDURARU
MOARTEA LUI
IGOR ALEXANDROVICI
(ROMAN)

PITEȘTI
EDITURA PARALELA 45
2017

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Simpozionul „Starea prozei”. Chișinău, 1998.

În imagine: Cinghiz Aitmatov, Oljas Suleimenov, Mihai Cimpoi și Matei Vișniec

LITERATURA CARE NE-A FOST FURATA

de MIRCEA V. CIOBANU

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

Limitarea de odinioară a accesului nostru la literatura „străină” (străină ideologiei totalitariste, înțelegeți, - iată de ce Bacovia, Cioran, Tzara, Kafka și Céline erau încuiați în aceeași celulă sau exilați pe aceleași rafturi nevizitate) nu a însemnat doar interzicerea unor autori sau titluri, precum făcea clasicul *Index librorum prohibitorum*. A fost o interdicție structurală, de profunzime, care ține de educația esențială: interzicerea accesului la arta literară modernă și contemporană. Or, asta înseamnă încuierea noastră în trecut. Și se pare că lacătele mai stau și azi nedescuiate, deși-s rău ruginite.

Simplificând în scopuri demonstrative: structural, am cam rămas la educația realismului socialist. Ghilotina ideologică a tăiat din istorie tot ce s-a întâmplat în secolul XX. Recuperarea ulterioară, grabnică, superficială, nesistemică a acestui segment de istorie nu a însemnat însă și recuperarea instrumentelor sensibilității estetice, deteriorate definitiv de percepția frumosului privit doar prin perspectiva vieții sociale, a angajării civice, a luptei de clasă, a „reflectării realității”.

Mișcările literare, școlile, direcțiile artistice, stilurile, mai ales cele din secolul XX, dinamice, radicale, iconoclaste – fără de care nu există evoluție/ istorie artistică – au rămas în afara razei de vizibilitate a artistului (post)sovietic. Totul a încremenit în proletcult (chiar dacă, azi, și el e catalogat ca una din fațetele – sau grimasele – modernismului). Tot ce era dincolo – de fapt: dincoace – de mesajul civic, de „realismul socialist” (mai radical-proletcultist sau mai paseist-sămănătorist), era nociv, inutil (mai ales că mai era și de neînțeles), era artă „burgheză”, „decadență”. Era „degradarea artei”.

Când a început recuperarea moștenirii culturale panromânești, când a dispărut cenzura, a apărut deruta. Pentru că, pe lângă sămănătorii români erau recuperați și moderniștii interbelici, iar asta crea confuzii în mințile alungite ideologic și estetic.

Bine, romanticii și postromanticii sămănătorii au fost acceptați (în școală, la facultate) fără rezerve, însă ceilalți – selectiv, implicit trunchiat. Din Bacovia au fost alese (contrar decadentismului său organic, existențial, nu doar poetic) poeziile „frumoase”. Barbu a fost acceptat din inerție, fără să se între nici în

esența ermetismului, nici în sensurile (poetice) ale textelor sale. Blaga a fost selectat cu poemele sale luminoase, deși tocmai tenebrele expresioniste din *Lauda somnului* și de după acest volum constituie partea cu adevărat originală a poeziei sale. Cam același lucru s-a întâmplat cu poezia lui Arghezi, textele din volumul *Flori de mucigai* fiind citite ca bizarerii pasagere, preferință dându-li-se unor poeme comune. Indiferent de particularitățile – puternic marcate de modernism – ale prozei lui Liviu Rebreanu, Camil Petrescu sau Hortensia Papadat Bengescu, școala le citea ca pe niște istorii realiste, cu mici paranteze privind „stilul”. Nu mai vorbesc de capodoperele modernismului românesc din interbelic, precum *Craii de Curtea-Veche* sau *Amintiri din irealitatea imediată*, ignorate de școala basarabeană.

În fine, intrând pe terenul Sorescu-Stănescu (dar lăsându-l în umbră pe Dimov sau pe Gellu Naum), basarabeanul, cu antenele – necesare! – rupte, căuta și aici „frumosul” de suprafață, neștiind că marca modernismului este tocmai „urâtul” de profunzime. Iar fără să înțelegi natura jocurilor avangardist-moderniste ale lui Stănescu și a reciclărilor ludice, postmoderniste ale lui Marin Sorescu, nu știu ce vei pricepe din textele lor, unele studiate în școală.

În legătură cu Stănescu, modelul poate cel mai frecventat (conștient sau inconștient) de poeții basarabeni, ar fi de adăugat ceva. Având (ne)norocul de a fi fost contemporan cu Labiș, copleșit de autoritatea acestuia (și publicându-și versurile, după propria-i mărturisire, abia după moartea autorului *Albatrosului ucis*), Nichita Stănescu a încercat să scrie neapărat *altfel*. Un alt instrument, precum și un alt mortar, au fost găsite în grădina părăsită a modernismului (iar ca să uimească – să șocheze! –, trebuia să apeleze, tocmai el, care avea o atitudine de venerație față de actul sublim al creației poetice, și la modernismul radical).

Pe cât de mare, pe cât de absolut dedicat poeziei, poetul *Necuvintelor* este și pe atât de inegal. Școala, alegând probabil pe principiul accesibilității, a preferat să ia cele mai multe poeme din primele cărți (mai ales, din *O viziune a sentimentelor*), deși Stănescu cel adevă-

rat, cel exponențial, vine odată cu mai dificilele *11 elegii*, cu *Necuvintele*, cu *Operele imperfecte*. Din volumul *Oul și sfera* se rețin câteva poeme. Unul este, desigur, *Președintele Baudelaire* (cu câteva texte adiacente, rezultate din aceeași vizitare a poeziei franceze), o incursiune declarată pe terenul modernității, blestемate și revoltate, oarecum străine cumintelui poet de la Ploiești. Un alt poem memorabil ar fi *Îngerul cu o carte în mâini*, care a făcut epigoni. În fine, un excelent (și exponențial) poem dadaist-suprarealist – *Frunză verde de albastru*. „Școlara” *În dulcele stil clasic* era doar o versiune soft a aceleiași divagații poetice absolute, „stilul” clasic fiind aici jucat, parafrizat ludic, ironic, parodic, nu urmat fidel, după cum au interpretat, linear-didactic, profesorii, pe urmele autorilor de manuale (aici apare prima confuzie: cum să înțeleagă profesorul persiflarea – postmodernistă! – a „dulcelui stil clasic”, de la Conachi la Doinaș, via Eminescu!, când el, profesorul nu știa de vreun alt „stil”!).

Revenind la radicala *Frunză verde de albastru*, comentatorii, chiar dacă s-au nedumerit, în scurt timp l-au aplaudat și s-au entuziasmat de el, ca și cititorii (lui Nichita i se permite orice). Dar aceiași cititori și comentatori strâmbaseră din nas atunci când au citit poeme similare, cu câteva decenii bune înainte de Nichita, la Urmuz și Tristan Tzara.

Cititorul însă îl accepta pe „poetul *Necuvintelor*” fără rezerve și fără să caute explicații ideologice și estetice. Cine dintre noi nu a citit în studenție, entuziasmat de libertatea poetică, structural-dadaista *Pușca*, alături de imaginile suprarealiste din genialul poem *Tocirea*, inclus în volumul *Opere imperfecte* (o sfidare a calofiliei și a poeziei academice), volum care începea cu, la fel de admirata, *Lecția despre cub*. „Lecția Nichita” înseamnă (și) că, oricât de mult te-ai ascunde, evoluția literaturii nu te va ocoli, atât doar că – dacă nu te detașezi ludic/ ironic de vechea invenție – poți fi ridicol și anacronic atunci când o recuperezi cu întârziere.

Cred că multora le scapă un amănunt esențial în evoluția literaturii române din Basarabia postbelică (RSSM). Tot ce se numea „literatura moldovenească” de după război s-a născut din confruntarea

a două modele: o literatură simplistă, lineară, proletcultistă, construită după un calapod rigid, fără variante, importat din Transnistria (RASSM) de Ion Cana, Leonid Corneanu, Lev Barschi, Iuri Barjanski, Fiodor Ponomari, și o poezie de formație modernă (modernistă!), românească, „adusă” din România, de fapt: rămasă din Basarabia interbelică, scrisă de George Meniuc, Nicolai Costenco, Paul Mihnea, Bogdan Istru, Liviu Deleanu, Andrei Lupan.

Interesant e că „în plan personal” a câștigat partida „românească”, impunându-se în fața transnistrenilor, doar că „în plan ideologic” a cam câștigat „realismul socialist”, accentele moderniste din poezia „românilor” diluat tot mai mult, până la absorbție totală de discursul sovietic, solemn, agresiv și încrâncenat. Tot atât de interesant este că noul val, șaizecist, a apărut tot din reverberațiile modernismului (nenumit însă): poezia bună, cea care l-a consacrat pe Grigore Vieru (volumul *Numele tău*), este blagiană în esență. Vladimir Beșleagă este foarte modern în *Zbor Frânt* și în *Nefericitul Filimon*, însumând nu doar experiența românească, ci și pe cea universală a modernității. Vasile Vasilache și Aureliu Busuioc, ambii foarte diferiți, se impun prin texte moderne (deranjant de moderne pentru supraveghetorii ideologici), unele anticipând postmodernismul (*Radu Ștefan, Întâiul și Ultimul; Povestea cu cocoșul roșu*). Doar Druță – ca să refacem întregul tablou – mai plutește în aerul parfumat patriarhal, sadovenian. Experimentele modernității nu îi vor străine însă nici lui.

Atât doar că tăvălugul ideologic nu i-a cruțat, cerându-le concesi, iar școala, instituție subordonată sistemului, a inclus în canonul său titlurile „realist-socialiste”, ori a interpretat textele exclusiv din această perspectivă a „reflectării realității în evoluția ei socială și revoluționară”.

Au trecut decenii de la prăbușirea sistemului totalitar, dar noi încă ne mai bălbăim. Modernismele și avangarda, care sunt de multă vreme istorie (nu și spiritul modernității, care e ciclic și peren), încă mai sunt cuvinte de ocară.

Or, poeți precum Aureliu Busuioc, Liviu Damian, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Leonida Lari, Andrei Țurcanu, Ion Vatamanu sau Nicolae Esinencu sunt interesați [doar] în măsura în care sunt moderni, nu în ipos-

taza comună de poeți tradiționaliști. Nu mai vorbesc de structural modernii Eugen Cioclea, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, dar și de generațiile care îi urmează, în cvasitotalitate (mă refer la literatura bună, nu la imitatori).

Dacă modernismele (și toate avangardismele) au fost ignorate și chiar respinse cu frică, încă și mai mare nedumerire și spaimă, ca orice lucru necunoscut, a trezit *postmodernismul*, care a bântuit un timp spațiul literar. După ce l-a blamat fără să-l fi știut, l-a respins din oficiu, l-a ironizat și parodiat fără să-i cunoască datele, confundându-l cu tot ce nu era cunoscut, lumea ignorantă a răsuflat ușor atunci când s-a auzit că acest curent „reacționar” s-ar fi epuizat.

Școala însă nu îl poate evita, fiind condamnată să-l asimileze, nedigerat. Cum? Improvizând cum o duce mintea. Și dacă în cazul scriitorilor postmoderni străini informația mai poate fi – toțuși – furată din alte surse (cu toate riscurile, desigur, pentru că și sursele străine pot să greșească), atunci în cazul scriitorilor români (și mai ales în cazul basarabenilor), profesorii, autorii de studii teoretice și de dicționare sunt nevoiți să inventeze. Să aproximeze. Soluția la îndemână, atunci când nu stăpânești informația, e să spui ceva foarte general. De exemplu, în România, noțiunea e legată de (unii!) scriitori ai generației '80. Atât! Dacă dai (și) nume, riști să numești un autor nepotrivit în context.

O altă soluție, mai complicată, dar mai interesantă, e să citești definiția și să o aplici... însă nu unui autor, ci unor texte. Să urmărești cum acestea corespund (sau ba) rigorilor. Pentru că nici în literatura română din dreapta Prutului nu vom găsi postmoderniști pur-sânge. Texte postmoderniste sunt *Levantul*, *Poema chiuvetei*, *Garofița* și încă vreo câteva de Mircea Cărtărescu, nu însă și trilogia *Orbitor*, nici romanul *Solenoid*. Texte emblematice sunt *Aur cu diamante* sau mica bijuterie demonstrativă *Hai ku mine pe muntele Fuji*, nu însă și toate celelalte poeme de Florin Iaru; poemele din *Discurs asupra Struțocămilei*, plus alte câteva, nu însă toate textele lui Ioan Flora. Ioan Groșan poate fi o excepție: toată proza lui e construită pe calapod ludic, intertextual, parafrastic, postmodernist. Iar *O sută de ani de zile la porțile Orientului* este manualul de învățat postmodernismul practic autohton.

Este „hiperlivresc” (una dintre condițiile postmodernismului) un poet precum Andrei Țurcanu sau un altul, precum Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Leo Butnaru, Vasile Gârneț, Emilian Galaicu-Păun, scriitori născuți din alte cărți. Dar numai ultimii doi sunt – și doar pe anumite segmente – și postmoderniști. Or, dacă în cazul lui Andrei Țurcanu sau Ion Hadârcă putem vorbi de o mare densitate de referințe culturale (tratate însă reverențios și solemn, construind mituri, nu subminând miturile, în siajul lui Lyotard!), nu putem vorbi și de un *reciclaj ludic și ironic*, așa cum se întâmplă în unele poeme ale lui Vasile Gârneț (*Câmpia Borges* e o parafrază explicit postmodernistă), în care

literatura este substanța, nu doar materialul de construcție, sau în unele texte ale lui Emilian Galaicu-Păun, jocurile textualiste fiind marca (una din mărcile) scriiturii sale.

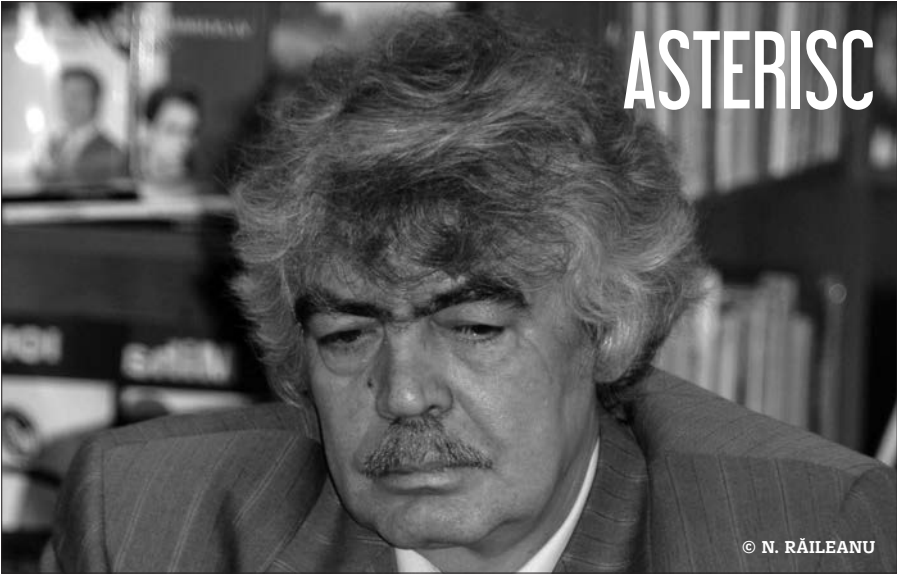
Povestea cu „generațiile” poate să producă cele mai mari confuzii. Or, cele mai explicite texte postmoderniste le-a scris, în Basarabia, Aureliu Busuioc. Mai întâi, comedia pseudoistorică *Radu Ștefan, Întâiul și Ultimul*, anticipând cu un deceniu dramele similare (ludice, intertextuale, parodice/parafrastice) *Răceala* și *A treia țeapă* ale lui Marin Sorescu. Apoi două texte pur și simplu exemplare pentru oricine vrea să studieze curentul postmodernist pe exemple autohtone: „istoriile in(teg)rate” din *O sumă de cuvinte* și romanul *Hronicul Găinarilor*, în care este reciclată și parodiată nu doar maniera autohtonă clasică, sadoveniană, ci și mai anticele modele latine (Titus Livius, Tacitus), dar și dulcegăriile discursive ale contemporanului său, paseistul Ion Druță (cel din *Biserica albă*, în primul rând).

Un postmodernism înalt, de o ironie sublimă, cultivă Nicolae Leahu în unele dintre poemele sale (nu în toate, pentru că el are un sentiment de pietate față de actul poetic în sine), dar și un postmodernism radical, desfășat, de factură avangardistă, dadaistă în esență, în falsele narațiuni din cartea *Erotokritikon*. Reciclae elegante găsim în volumele de poeme ale lui Arcadie Suceveanu (care trebuie tratate însă cu circumspecție, întrucât poetul este din zodia liricii înalte, aceste căderi postmoderniste fiind accidentale și poate mai curând de natură modernist-onirică): *Mașina Apocaliptică*, *En attendant Godot*, *Foarfecele eretic* ș.a.

Nu sunt însă postmoderniști foarte modernii Eugen Cioclea și Andrei Țurcanu. Nu sunt postmoderniști mulți dintre poeții generației '80 (Nicolae Popa, Leo Bordeianu, Teo Chiriac, Grigore Chiper, Irina Nechit, Aura Christi), cu atât mai puțin cei din generația '90 (Dumitru Crudu, Alexandru Vakulovski, Ștefan Baștovoi, Iulian Ciocan). Este cu totul altceva că în unele poeme ei sunt influențați nu atât de estetica, cât de scriitura postmodernistă, textele fiind pigmentântate cu elemente intertextuale, cu prăbușirea intermitentă în ludic și textualism. Sau reciclând unele subiecte bine cunoscute – o tradiție... de când există literatura.

Cam asta e ceea ce aș fi vrut să se rețină. Trăind într-o vreme în care curențele curg în vârtejuri, în spirală, când ele nu mai urmează calea liniar-cronologică, literatura perindându-se într-un eclectism al stilurilor, e greu să găsești (ca, de altfel, în toate timpurile) un poet pur romantic, simbolist sau pur postmodernist. Soluția cea mai bună e să aplici particularitățile curentului la texte concrete. Așadar – de memorat! –, urmăreți textele, nu biografiile, manifestele și declarațiile poeților.

Arta modernă, lărgindu-și paleta expresivă, a produs, într-adevăr, confuzii. A făcut să se cutremure vechile oglinzi reflectoare. Dar ea a zăpăcit cu adevărat doar mințile rigide, încremenite în clișee estetice. Artiștii autentici nu doar că nu au avut probleme, ci, dimpotrivă, și-au extins căutările, paleta tematică și discursivă. Dar iată că ignoranța esteticienilor, opacitatea lor, betonată precum sarcofagul de la Cernobâl a lăsat, într-adevăr, ușa larg deschisă imposturii și mediocrității. Impostură și mediocritate care astăzi fac „artă”. Și dau note.

LIMPEZIRI

de IOAN MÂNĂSCURTĂ

I

Moartea ne dă târcoale adânci. Știm că va veni și chiar în orice clipă. Există ca să fim mereu treji. Este ca să avem sentimentul coplesitor al trăirii. Are valoarea unui avertisment sau al unui ordin de mobilizare generală. Separația vieții și a morții se face în favoarea calității celei dintâi și, poate, și celei de-a doua. Dar asta nu înseamnă că trebuie să fim mereu pe moarte. A fi mereu pe moarte înseamnă a nu fi viu și a nu fi mort. Este ceva contra firii. Firesc este să trăim și să ne trăim viața. Adică nu petrecere, ci trăire a vieții. Einstein, cum era el relativist, zice și mai bine: – Există două moduri de a-ți trăi viața: ca și cum nu ar exista miracole sau ca și cum totul ar fi miracol... Alegerea ne aparține.

II

Cum poate să vină sfârșitul lumii – sfârșitul acestei lumi, bineînțeles, – dacă ea încă nu s-a născut? Este pe cale de a se naște: moare – născându-se, se naște – murind, aceeași fiind condiția primordială a oricărei treceri. A oricărei nașteri, ca și a oricărei muriri. În această lume (se pare că alta nu cunoaștem, deocamdată!) nimic nu are început, nimic nu are sfârșit. Totul este devenire. Ca să nuanțăm, zicem așa: începutul este părelnic, iar sfârșitul – și mai metafizic. Sfârșit și început – pentru înțelegerea noastră pământească nu există. Dacă vreți, putem să ne aplecăm și la părerea lui Constantin Țiolkovski, care zicea că *nimic nu este sfârșit, totul este abia început*. Sau, magistral, de la Eminescu citire: *Viitorul și trecutul. Sunt a filei două fețe, Vede-n capăt începutul. Cine știe să le-nvețe... Sper că ați înțeles?*

Pe aici pe undeva ne întâlnim și cu prietenul Mircea Eliade: *Toți suntem nemuritori. Dar trebuie să murim întâi...* Asta – după ce vom fi trăit, bineînțeles.

III

Dacă ești prost, te bucuri de privilegiul de a nu trebui să faci pe prostul.

POEZIE

DOAR CELE
CE ZBOARA
de CASSIAN MARIA SPIRIDON

CASSIAN MARIA SPIRIDON (9.IV.1950, IAȘI), POET ȘI ESEIST. A DEBUTAT CU VOLUMUL DE POEZIE „PORNIND DE LA ZERO” (EDITURA JUNIMEA, 1985). A PUBLICAT PESTE 50 DE VOLUME DE POEZIE, ESEISTICĂ ȘI PUBLICISTICĂ. DIRECTOR AL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE”, FONDATOR ȘI DIRECTOR AL REVISTEI DE CULTURĂ POETICĂ „POEZIA”, PREȘEDINTE AL USR – FILIALA IAȘI. DEȚINE NUMEROASE PREMII PENTRU CREAȚIA SA, ÎNTRE CARE DOUĂ PREMII ALE UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA PENTRU ESEU ȘI PREMIUL „MIHAI EMINESCU” AL ACADEMIEI ROMÂNE PENTRU POEZIE. TRADUS ÎN PESTE 20 DE LIMBI. ESTE CETĂȚEAN DE ONOARE AL MUNICIPIULUI IAȘI ȘI DEȚINĂTOR AL MEDALIEI MERITUL CULTURAL ÎN GRAD DE COMANDOR.

a fi parte

să pui capac la zilele și nopțile
ce ne-nsoțesc
să-nchizi și uși
ferestrele ce bat
spre viitorul care nu mai vine
frumoasă întâmplare
una gata să te-mpartă
cu aripile grele de metal
într-o mecanică mișcare
fără înălțare

o amintire
din raiul ce ne uită
zi de zi

Doamne!
cu un genunchi
plecat pe pietrele cu scobituri
de câți au fost ca să se-nchine
îmi caut împăcarea
îngăduința de-a fi parte
la liturghia
care ne veghează

doar cele ce zboară

vine anotimpul facerii
Atotfăptuitorul
aprinde luminătorii
și cheamă mugurii
să guste aerul umed

e vremea când odrăslesc florile
și cele din pomi
și cele din lujeri
iar ziua și noaptea
se leagănă
egale
în cumpăna cerului

acolo
sori și stele
se mișcă în tărie
și tăria le ține împreună
precum apele și pământurile

sunt fiecare
în dreaptă adunare
prin cer
peste toate
în plutire
unitate dau
doar cele ce zboară
au cuib pe pământ
sunt născute din apă
și străbat
mișcând din aripe
aerul cel străveziu

* * *

când vânturile vieții îți usucă sufletul
nimeni
între înțelepți
nu cade-n plasa milei
e un ștergar ce se ridică
în lupte fratricide
la umbra îmbătrânitului Bizanț

dar nimeni
niciodată
nu înalță steagul
între atâtea victorii
fără glorii pe măsură

nefericită întâmplare
precum zidurile de zăpadă
la sfârșit de anotimp
când vine soarele

ne-mbrățișează
inimi cu aripe
sau îngrozite nopți

frumoasă este clipa
la ora dimineții
când stai pe mal de ape
cu tăpile desculțe

ca primăvara între aștri
nepăsătorii călători
află pe ape tulburi

învolveratele speranțe
grea e bucuria
ca o stâncă
și nimenea nu vrea
nu-ncearcă
să îi schimbe locul

o! voi cereștilor
și voi neprețuite clipe
mă-ntunec
– ca Luna care intră în eclipsă –

există un loc

există un loc
la ieșirea din sat
când panta
pornită abrupt
de pe platoul unui picior de munte
se îndulcește
este numit de locuitori
trei șosele
din a patra ele curg
precum dintr-un fluviu
care se ramifică-n trei

o intersecție
o-ncrucișare plană ca o tăblie
ca o blană de ușă
nu foarte încăpătoare
cât să întorci atelajul
sau oricare vehicul

de aici se rostogolesc toate
într-o pantă rapidă
călătorii
ca-n vechile basme
pe platoul cu multe ieșiri
caută batistele celor plecați
și toate sunt pătate
pline de sânge

la ieșirea din sat
vine despărțirea
fiecare își urmează propria cale
la vremea

când copilăria se termină
pierdută în colbul cald
care îmbracă ulița

înțelegi
aici rămâne
pe veci imprimată
amprenta tălpilor goale

* * *

trecem pe lângă
umbra unei clopotnițe
tăcute
pe sub care își vântură
sutanele
călugări îmbătrâniți

când îți ating degetele albe
subțiri
îți prind
încheietura ca un lujer

alți timpi străbat prin
inimi
prin sufletele copleșite

ulmul doborât în vară
nu-și mai așterne bogăția
de aur a frunzelor
(parcă nici n-ar fi fost)
doar tu mă cuprinzi
cu pletele tale
sub lumina strălucitoare
a primei zăpezi

multă roadă

brazi mesteceni zade
stau împreunați
în urcuș de munte
sub lumina toamnei
în culori
de stinse licăriri

asistăm la
lupta dintre anotimpuri
un bătrân în verzi paltoane
cu o stinsă pâlpăire de lumini
o! voi brazi
și triste zade
scuturați atâtea frunze ace
pe morminte
un dans cântat de o vioară

cine poate să plângă
aici pe pământ

e viu
încă viu
și cere din nou un pahar
din vinul ceresc

încă-n putere
printre stâlpii dantești
și copaci fără frunze
calcă prin vânturi și frig
arătura de toamnă
în care sămânța
de ar fi ca să moară
multă roadă va da

SYMPOSION

ANUL LITERAR 2017

Pe data de 20 aprilie curent s-a desfășurat la sediul USM „Anul literar 2017”, un simpozion și o dezbatere care au drept obiectiv trecerea în revistă a producției editoriale apărute în anul trecut. Evenimentul a fost moderat de Arcadie Suceveanu, Președinte al USM, și Teo Chiriac, Vicepreședinte.

În cuvântul de deschidere, Arcadie Suceveanu a reiterat ideea că întrunirea anuală vrea să fixeze niște jaloane pe harta literaturii, „o imagine în mișcare a momentului editorial actual”. Vorbitorul a precizat că Anul literar nu se reduce la aparițiile editoriale, ci include și alte activități: editarea revistelor literare, care urmărește procesul literar în timp real, evenimentele literare, cum ar fi întâlnirile scriitoricești, lansările de carte, festivalurile, antologiile de literatură străină apărute în RM și cele de literatură română ale autorilor autohtoni, apărute în străinătate. Bunăoară, în 2017 un număr al revistei de literatură universală de la Baku a fost consacrat literelor basarabene, iar la Iași (ed. Junimea) a fost editată o antologie de proză azeră. Președintele USM a mai amintit că suntem în preajma unui eveniment literar important – ediția a VIII-a a Festivalului Internațional Primăvara Europeană a Poeților. Totodată, a exprimat speranța că anul viitor va demara programul de traducere și editare a autorilor noștri în străinătate. A mai adăugat că USM depune eforturi pentru a întreține procesul literar în continuare.

Lucia Țurcanu a comentat volumele de poezie apărute în anul editorial 2017, specificând că acestea au o geografie editorială foarte largă: de la București până la orașe precum Soroca. Autoarea a adnotat fiecare plachetă, evidențiind

pe scurt trăsăturile cărții și integrându-le într-o categorie convențională: Moni Stănilă, *O lume de evantaie, pe care nu o împarți cu nimeni*, Alexandru Vakulovski, *Priveliști*, Dumitru Crudu, *Cinci poeme din Rotterdam*, Virgil Botnaru, *Schimbare de altitudine*; Eugenia Bulat, *Piatra Ca’Vendramin*, Grigore Chiper, *Piese dintr-un puzzle* (ultimii doi trecuți la literatură de frontieră); Viaceslav Russu, *Ad libitum*, Gheorghe Colțun, *Insistența chemării*, Petre Popa, *Blazonul veșniciei*, Tatiana Afanas-Cre-ciun, *Lacrimile dragostei*. Vorbitoarea a pomenit de antologiile auctoriale: Arcadie Suceveanu, *101 poeme* (selecția aparține criticului Ioan Holban, care oferă o altă imagine a poetului), Leo Bordeianu, *Harta*, Victor Pânzaru, *Muzeul semințelor*, Traian Vasilcău, *Poezii alese*, Nicolae Spătaru, *Nebunul cu o singură fereastră*, *Opt* (volum dedicat debutanților). Volumele de parodii și epigrame: Titus Știrbu, *Unul scriem, doi – în minte și Motanul poliglot*, Tache Bârcă, *Vorbe, niște vorbe*, Ion Diviza, *Trei epigramiști români*. Autoarea a regretat, la final, lipsa debuturilor individuale în poezie.

Ana Bantoș a integrat cărțile de proză într-o arie problematică mai largă, deschizând totodată o discuție asupra nivelului și tendințelor în proza actuală din RM. Cărțile luate în colimator au fost: Lilia Calancea, *Sub constelația Iyrei*, Marcela Mardare, *Reintrarea în cerc*, Dumitru Crudu, *Moartea unei veverițe*, Anatol Moraru, *Punct de vedere*, Val Butnaru, *Misterioasa dispariție a lui Teo Neamțu*, Ghenadie Postolache, *Pastorală*. Autoarea a concluzionat că anul 2017 se remarcă prin reușite certe în domeniul prozei artistice.

Dumitru Crudu a comentat cărțile de

memorialistică și publicistică, menționând următoarele dintre ele: Vasile Ma-lanețchi, *Cărțile vechilor cazanii*, Vasile Vasilache, *Jurnal*, Mihai Ștefan Poiată, *Mihai Dolgan. De ce plâng ghitarele?*, Ioan Mânăscurtă, *Citirea a doua, nu ultima*, Grigore Grigorescu, *Paradisul pădurilor*, Aura Christî, *Din Infern, cu dragoste*, Valentin Guțu, *Duși cu Titani-cu*, Radmila Popovici, *Reconstituiri cu Ileana Popovici*. Comentatorul a apreciat buna documentare a operelor. În ceea ce privește volumul lui Vasilache, Dumitru Crudu a regretat că prozatorul exprimase multă prudență în notele sale diaristice.

Teo Chiriac a spus că volumele autorilor noștri s-au bucurat de cronici de întâmpinare, publicate atât în presa literară din RM, cât și în cea din România. Victoria Fonari a vorbit pe marginea literaturii pentru copii, atât despre cărțile de poezie (Ana Leah, *Primăvară, fată pistruiată*, Ion Anton, *Locul de-a cuvintele și Cercei de cireșe*, Irina Ne-chit, *Caruselul primăverii*), cât și despre cărțile de proză pentru cei mici (Lidia Hlib, *Legendele zânei Fauna*, Margareta Spânu-Cemârtan, *Caisul fermecat*, Aurelia Borzin, *Soarele de acadea*, Claudia Partole, *Lola cea frumoasă*, Titus Știrbu, *Ceaunel*, Valerian Ciobanu, *Aproape de Carpați*, Marcel Gherman, *Universuri paralele*, Mircea Grecu/Jana Grecu, *În ospete la ursulețul Marmii*).

Teo Chiriac a ținut să precizeze că anul acesta Guvernul RM a suplimentat suma destinată editării de carte și a îndemnat autorii să apeleze la serviciile mai multor edituri pentru a-și vedea cărțile editate.

Arcadie Suceveanu a completat listele de cărți comentate cu alte titluri,

neluate în seamă din varii motive: Mihai Babele, *Călăii secolului XX*, Maria Pilchin, *Poezie, Eros și putere și Realități poetice în zig-zag*, Loghin Alexeev-Martin, *Schițe bio și autobiografice*, Iulian Filip, *Moartea împăcată a mamei poetului care semăna tatălui*, Nicolae Roibu, *Dreptul la Numele tău*, Vlad Zbârciog, *Exercițiu de Orfeu sau Clipa de grație a poeziei române actuale*, Gheorghe Budeanu, *Maria, vai, sărmana turturică...*, Veronica Postolachi, *Ecouri mitologice în lirica românească din Basarabia*, Dumitru Pasat, *Pastile de minte*, Pavel Zavulan, *Pagini de istorie literară* ș.a. Președintele USM a conchis că, în total, la sediul USM au fost prezentate vreo 80 de cărți.

Mai mulți scriitori s-au pronunțat pe marginea evenimentului derulat: Mihai Ștefan Poiată, Ion Ciocanu, Eugenia David ș.a. Mihai Ștefan Poiată a susținut ideea de a organiza, pe lângă Gala Premiilor literare, și un An Literar, așa cum în cinematografia americană Oscarul este precedat de un alt concurs, Globul de Aur.

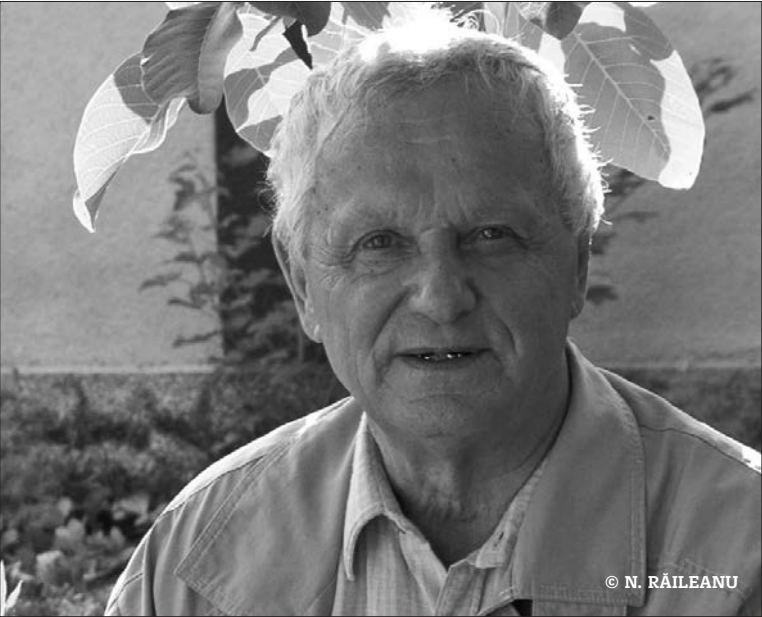
Moni Stănilă, secretar al USM, a scos în vileag dificultățile în organizarea unui eveniment literar dublu, Anul literar și Gala Premiilor literare: trebuie identificate două colective de critici, care să citească producția literară, în plus, autorii cărților trebuie să prezinte, conform regulamentului, câte 3 exemplare – un efort financiar considerabil –, pentru a facilita procesul de lectură al persoanelor implicate în actul de comentare și apreciere a literaturii editate în decurs de un an.

CHIȘINĂUL ȘI LOCUITORII LUI

Interviu realizat de
ALEXANDRU CORDUNEANU

VLADIMIR BEȘLEAGĂ:

„NOI SUNTEM ÎNCĂ SUB
IMPERIUL CIVILIZAȚIEI
RURALE. ORASUL
NE ESTE STRAIN.”

Alexandru Corduneanu: Dle Vladimir Beșleagă, la Conferința „Identitațile Chișinăului”, unde ați vorbit despre orașul postbelic văzut de un adolescent coborât de la Mălăiești, ați amintit că sunteți orășean de vreo 60 de ani. Ce înseamnă pentru dvs să fii chișinăuian și în ce măsură identitatea urbană v-a marcat ca scriitor?

Vladimir Beșleagă: Vreau să-ți spun, dragă Alexandre, că Chișinăul era al treilea din orașele pe care le văzusem. Primul a fost Tiraspolul dintre războaie, apoi Odesa, de după asediul mare. La Odesa am văzut pentru prima oară marea, Maaarea despre care auzisem numai. Și apoi, în toamna lui 1944, m-am întâlnit cu Chișinăul postbelic, coborând de la Mălăiești, după cum spui dumneata. Prizonierii degajau ruinele orașului. Neamțul cu care am vorbit avea ochii albaștri. Peste tot ruși, evrei. Da-a-a... Șase ani mai târziu, în 1950, am devenit student. Era pe atunci o hartă a republicii sovietice socialiste moldovenești cu cele mai importante localități pe ea. Și hotarele localităților erau marcate într-o scară anume. Vezi dumneata, pe harta aceea satul meu era mai lătit, mai întins, mai mare decât Chișinăul. Și aveam un profesor, îi spunea Chiroșca. Nu mai știu ce discutam noi despre oraș, sat, eu îi zic: „Ce-i cu Chișinăul ista, un sat ceva mai mare, nu-i cine știe ce”... Acuma, dacă m-a marcat, cum ziceai dumneata. Mi se pare că am mai spus și la conferință, că la oraș, cu traiul, cu viața de oraș m-am obișnuit foarte greu și foarte târziu. Eram crescut la țară. Acolo mi-am petrecut toată adolescența, începutul de tinerețe. Venit la Universitate la 19 ani eram de acu format și nu puteam să mă acomodez acestui oraș. Și ziceam, printr-o metaforă care spune multe, că toate visele mele se desfășurau la mine acasă, nu la Chișinău. Abia peste vreo 30 de ani am început să am vise legate de orașul Chișinău. Orășenizarea mea, profundă, ființială s-a produs greu, târziu. Și ca să încheiem capitolul acesta, vreau să-ți spun că sentimentul meu de ființă, format la sat unde era mult aer, era orizont, era libertate, acest sentiment este legat de faptul că tot ce consuma familia mea era produs în chiar gospodăria noastră. Și eu când veneam cu tatăl meu la oraș și mă uitam cum umblă ăștia și trăiesc din bucate de la piață, din cumpărat... La noi se considera că atunci când te duci tu să cumperi și nu-l ai al tău înseamnă că ești vai de capul tău de sărac. Trebuia să ai ale tale, de toate, să crești, să cultivi, să semeni. Să ai vacă, să ții păsări, să nu umbli să cumperi, numai sărmanii și le-neșii se duc și cumpără. Consideram atunci că orășenii

nu sunt oameni reali, întregi, socoteam că ei sunt mai mult... artificiali. Eu eram ars de soare, eram voinic, iar ei erau niște piperniciți, niște slăbănogi, uite asta... Să-ți spun că, recent, am citit un eseu al lui Petre Țuțea care spune că la noi, la români, țărănimea a îndeplinit misiunea aristocrației din țările europene. Țărănimea a exersat spiritul aristocratic, demn, deschis. Auzi tu ce spune Țuțea! Ca atare, dacă m-a marcat, sigur că m-a marcat!

Al. C.: Scriitorii basarabeni postbelici, ca și alți artiști de la noi, s-au format la cultura româna și universală mai ales la Chișinău. Tensiunea culturală șaizecistă, care în Basarabia a generat o remarcabilă generație de oameni de cultură, are valențe urbane. De ce, totuși, textele poeților și prozatorilor noștri, sub aspectul lor tematic, sunt, de cele mai multe ori, „rurale”?

Vl.B.: Aici e o chestie delicată. Vezi dumneata, Alexandre, generația anterioară celei din '60, cea cu școli, facultăți în România Mare, a avut de suferit după război. Au fost puși sub teascurile realismului socialist, așa că nici după ce a murit Stalin nu mai puteau scăpa de clișeele proletcultiste. Teroarea jdanovistă și frica aceea li s-a încuibat în oase. Unul Lupan și-a făcut mea culpa. Ceilalți au tăcut. Șaizecistii au început după 1956, după acel congres de condamnare a stalinismului. Însă, de-acu în 1959, partidul organizase o campanie de nimicire a lăstarilor conștiinței naționale. Și scriitorii au mocnit până în 1965, când au explodat la congresul de pomină al Uniunii Scriitorilor. A fost o revoltă a intelectualității de creație. Și iată în siajul acesta, ca să zic așa, au apărut cele câteva cărți care au rezistat timpului. Liberalizarea a dat multora forță de creație și de rezistență culturală. Deci, asta e. Și acum să revenim la nuanțele de ruralism și citadinism. Vezi dumneata, toți autorii noștri, toți cei care au constituit această generație, aveau rădăcinile la țară. Iar sursa de inspirație a unui creator este copilăria și adolescența, sursa de creație este bazinul biografic, experiența lui de viață. Generația aceasta nu a avut, practic, intelectualitate urbană. Poți să inventezi orice, dar dacă nu recurgi la propria ta experiență de viață, n-ai cum fi nici convingător, nici autentic, asta era. Apoi, mai toți scriitorii care s-au manifestat în generația aceea începeau cu literatura pentru copii. Pe urmă evoluau. Vieru, dacă nu avea el norocul să citească *Arici-pogonici*, *Cravata roșie*, revistele românești, nu se realiza în veci. Și cărțile lui au apărut ca o explozie de naturalețe, de autentic...

Al.C.: A fost oare ludicul punctul de pornire pentru șaizecisti?

Vl.B.: Da, da, au pornit de la jocul inocent al copilăriei spre problemele mari, de la fericirea universului ludic spre problemele general-umane și naționale.

Al. C.: Și totuși, are oare Chișinăul o literatură de factură citadină așa cum a teoretizat-o Camil Petrescu în Însemnele noi ale romanului modern? Care sunt scriitorii de inspirație urbană?

Vl.B.: Literatură de inspirație urbană s-a scris și în interbelic, inclusiv la Chișinău. Sulacov, Dolenga, Alexandru Robot. „Music-hall”, romanul lui Alexandru Robot este unul de mare clasă. Eu, când am venit la studii în Chișinău, prin '51 apăruse și romanul cela umflat al lul Emilian Bucov, „Cresc etajele”. Era despre Chișinău, arhitectură nuștiucum, niște personaje bizare, aiureală, carte scrisă la beție. Dar a fost un eveniment surprinzător, nu era nicio carte așa de voluminoasă, toate celelalte cărți erau subțiri. Adam a scris ceva, dar minciunos. Istru... Acum, eu cred că printre primii autori citadini postbelici a fost Busuioc, cu siguranță. Deși acțiunea din *Singur în fața dragostei* se desfășoară undeva la țară, într-o școală, nu știu ce chestii acolo. Însă viziunea este integral citadină. Ceilalți n-au avut treabă. Ciobanu tot cu eliberarea. Lipcan cu *Deșteptarea*... Revoluționarisme, ilegalisme, aiurisme. Nu, nu era prezent Chișinăul în literatura postbelică. Era absent fiindcă era străin. Orașul era pentru noi străin. Asta e. Mai târziu, când a început să publice Marinat, orașul a intrat în raza de observație sau de investigație a scriitorilor, mai târziu, da...

Al.C.: În Chișinău avem un patrimoniu construit unic în Basarabia, astăzi lăsat de izbeliște. Proiectat și administrat de ruși, însă edificat de constructori moldoveni. Cum credeți, am reușit oare noi să ne asumăm cultural acest patrimoniu? Ne reprezintă oare acest patrimoniu? Care este, în accepția dumneavoastră, spiritul Chișinăului?

Vl.B.: Uite, hai s-o luăm mai de departe. Prin '79, eu am avut ocazia să călătoresc, pentru prima dată, în România. Am fost la București, Iași, am văzut mai multe orașe. Iar la Câmpulung Moldovenesc am vizitat Muzeul „Arta Lemnului”, care pentru mine a fost o revelație. Muzeul deține o colecție bogată de unelte din gospodăria țărănească, toate confecționate fără a

folosi un cui de fier, totul din lemn, până și oloinița, carul. Asta e. Civilizațiile rurale sunt civilizații ale lemnului. Am impresia că noi suntem încă sub imperiul acestei civilizații rurale. Iar orașul ne este străin. Cum spuneai și dumneata, a fost construit de imperiul rus în scopurile lor geostrategice, comerciale și nu ca să reflecte, să conserve spiritul locului. În interbelicul românesc constucția temeinică a fost cea culturală, alfabetizarea populației – care după ruși era cvasianalfabetă – edificarea școlii naționale, a instituțiilor culturale (Facultatea de teologie, Conservatorul, Teatrul National, Radioul, reviste, cărți, monumente etc.). S-au construit vile urbane în diverse stiluri (neoromânesc, modern)... Venit la Chișinău, eu eram impresionat de strada asta unde se află Universitatea și șirul de vile de o frumusețe deosebită, adevărate bijuterii... Cred că, dintre arhitectii care au activat la Chișinău, lui Bernardazzi i-a reușit cel mai bine să exprime spiritul locului. La Universitate, când aveam timp liber, mergeam spre lacul din Valea Morilor. Acolo unde acum e monumentul lui Ion și Doina Aldea-Teodorovici erau niște fundații dărâmate. Pe urmă am aflat că pe acel loc a existat un Institut Social Român, construit după proiectul marelui etnolog Dimitrie Gusti. Sigur că da, conceptul de conservare a memoriei orașului este unul complex. Dar, haide să vedem în ce măsură societatea își asumă această memorie, acest patrimoniu. Să-ți aduc un singur exemplu. Lucram funcționar la Uniunea Scriitorilor. Iar la primărie, în funcția de arhitect-șef, era un oarecare Lebedev. Și tocmai atunci se proiecta acea șosea de dincolo de Bâc, actuala Calea Basarabiei. Și ea urma să treacă peste biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena. Și atunci, împreună cu scriitori mai în vârstă care cunoșteau istoria locului, am mers la primărie, apoi pe șantier, din nou la primărie și tot așa până au deviat strada. Și iată a rămas biserica. Azi scriitorii nici că au inițiative, nici că au idei de acest fel. Haide să-ți mai spun un lucru. Recent, am editat o carte: *Voci sau dublul suicid din zona lacurilor*. Toată acțiunea se desfășoară în Chișinău. Cartea aceasta a fost editată în variantă print și audiobook de oficiul Europei Libere. Personajul central este un scriitor bătrân care în perioada de tranziție a fost nevoit să se retragă din centrul orașului, unde avuse un apartament, la periferie și acolo își găsește sfârșitul, la marginea orașului. Un scriitor, un intelectual nu mai are forța sau norocul să se mențină. Este aruncat la periferie, la periferia timpului. Ăsta-i destinul. Așa că ceea ce face societatea întru ocrotirea și conservarea monumentelor, acțiune în care ești și dumneata antrenat, este un lucru mare, binevenit și binecuvântat. Uite, am o sugestie. Casa familiei Sainciuc, oameni de mare cultură, oameni rari, să fie declarată monument cultural și istoric, să fie restaurată și conservată cu tot cu curte. Ăsta-i spiritul locului, Glebus Sainciuc, Valentina Rusu-Ciobanu și casa lor cu tot cu curte.

Al.C.: Este o idee excelentă, potrivită pentru planificarile de conservare a orașului de jos, a zonei Chișinăului medieval, actualmente rămas doar în straturi arheologice. Și atunci, am putea oare vorbi despre un profil individual al orașului? Este oare Chișinăul un oraș cu identitate?

VI.B.: Nu, nu cred că Chișinăul este oraș cu identitate. Arhitectural, nu cred că este. Are zone, clădiri, situri, nuștiuce, un patrimoniu care trebuie conservat, restaurat... Poate dacă orașenizarea noastră s-ar fi întâmplat mai

din timp, am fi imprimat și noi, populația autohtonă, un profil care sa-i dea, cum zici dumneata, o identitate. Hai, să zicem, la Iași, acolo s-au păstrat case de pe vremuri, palate boierești, ele dau culoare, parfum istoric. La noi, dacă au fost atâtea schimbări, distrugeri, ruși, evrei, nații diferite, cosmopolitism sovetic... Uite, bisericile s-ar putea să prezinte individualitate, să fie în continuitatea tradiției noastre culturale. Ai văzut dumneata ce frumos s-a înălțat la Buiucani Catedrala Sfinților Apostoli Petru și Pavel? Și-apoi, viața culturală a orașului este una tot mai mult românească. Se editează cărți, multe cărți, se scrie muzică bună, se vernisează atâtea expoziții, se produc festivaluri de teatru, cinema, muzică clasică, jazz. Spiritualitatea românească conturează tot mai pronunțat individualitatea Chișinăului, da.

Al.C.: Tocmai ați dat formă unei identități în devenire a Chișinăului. Noua paradigmă culturală poate că va iradia sentimentul de acasă în acest oraș despre străinătatea căruia ati vorbit anterior. Însă relația noastră cu orașul are mai multe antecedente neclarificate. Cât de „ascuns” mai rămâne pentru dumneavoastră Chișinăul? Cu ce teme ați deschide o istorie secretă a orașului de pe Bâc?

VI.B.: O istorie secretă? Știu eu? Haide să zicem așa: prin 1980 a fost publicată cartea lui Dumitru Moldovan intitulată *Haiducul Tobultoc*. Tobultoc, oltean de origine, a avut o viață eroică și un sfârșit tragic. Prin 1832 l-a capturat ohranca țaristă, l-a bătut cu biciuri cu plumb la capăt și l-a executat în Piața Fânului, acolo unde este stadionul ăsta în ruini, mai la vale de căminele Universității. Și ortacii lui Tobultoc au luat corpul lui neînsuflețit și l-au înmormântat. Știi dumneata unde? Între niște stejari care creșteau pe locul unde se află acum Mitropolia Basarabiei...

Al.C.: E un stejar de vreo 200 de ani pe acolo, la intersecția străzilor Șciusev și 31 august, poate e chiar „stejarul lui Tobultoc”?

VI.B.: ...și ar fi interesant să se caute osemintele lui Tobultoc și să fie reînhumate... S-o luăm și mai devreme, să ne amintim că pe la 1806, în timpul războaielor ruso-turce, a ajuns la Chișinău Anton Pann, copil fiind, cu maică-sa. Anton Pann, coautorul muzicii pentru poemul *Deșteaptă-te române!* care a devenit imnul României. Să vezi! Și tot așa, din legendele orașului, am auzit de la Moș Pimen, tatăl Argentinei Josu, bun vinificator și povestitor, despre existența unor galerii subterane. Orașele mari au misterele lor. Chestii-parachestii...

Al.C.: Orașul de sub oraș rămâne încă marele anonim. Urmează să-l descoperim arheologic sau să-l construim literar ca reflex al lumii noastre interioare, acolo unde se întâlnește mitul, ficțiunea și realitatea. Maestre Vladimir Beșleagă, care ar fi, în viziunea dumneavoastră, cea mai „utopică” idee reală pentru Chisinau?

VI.B.: Utopică... și reală... He-he-he... Ți-o spun numaidecât, dragă Alexandre. Ar fi să ne înscriem candidatura și să câștigăm competiția pentru titlul de Capitală Culturală Europeană. Asta-i ideea și ținta identitară a Chișinăului românesc. Și punctum!...

Al.C.: În acest registru, care iese din comun, Vă mulțumesc pentru preaplinul mărturisirii de credință pentru Chișinău.

BLOGOGRAME

PATRIA CĂRE RAMĂNE

de GHEORGHE ERIZANU

Lipcanii au fost târgul lui Geo Bogza, uimit de abilitățile lipcănenilor cu șleapcă și ale lipcănencelor în broboade cu flori mari de a dezghioca & mânca semințe, lăsând cojile într-un șir indian în josul gurii. Aflându-se la 70 km de Cernăuți, la 70 km de Dorohoi, la 30 km de Edineț și la 20 km de Briceni, avea în interbelic unul dintre cele mai mari târguri din regiune. Fără Dorohoi, în perioada sovietică, joia era ziua cu cea mai mare piață din nordul RSSM.

Fiind departe de capitale, Lipcanii au fost ocoliți de politicieni. În campaniile electorale a fost vizitat, în interbelic, în anii '30, de naționalistul Cuza (care vorbea cu tupeu de la tribuna improvizată în piață despre depozedarea evreimii de bunuri: mai mult de jumătate din târg erau evrei) și de justițiarul Năstase, în timpurile moderne, care s-a întâlnit cu nostalgicii lipcăneni după URSS, vorbindu-le despre dreptate și adevăr în viitorul Uniunii Europene.

Administrația română din interbelic a lăsat câteva case cochete, un pod peste Prut și un târg cu dughene și magazine evreiești de-a lungul șoselei ce leagă Bricenii de Cernăuți.

La începutul secolului XIX, bogata familie Rosetti, prin Eca-terina Rosetti-Roznovanu, a lăsat un conac și un parc imens în valea Prutului din Lipcani. La zece ani de la ridicarea conacului din Lipcani, Rosetti aveau să-și construiască un conac și la Iași. Ieșenii l-au păstrat cu grijă. Pentru primăria de azi a Iașilor. Un alt conac al Rosettilor e la Tescanii lui Enescu și ai bibliotecarului Pleșu. Ambele au fost incluse în lista Patrimoniului Național din România.

Conacul Rosetti din Lipcani a fost inclus și el în lista Patrimoniului Național al Republicii Moldova. Acolo ne mândrim cu el. În Lipcani conacul de la 1820 e arena salcânilor, bozului și urzicii naționale.

Evreii care au mai rămas în Lipcani sunt la cimitir. La cimitirul evreiesc. Ultimele morminte sunt din 2010-11.

După căderea comunismului, monumentul lui Lenin a fost dat jos de pe soclu. S-a pierdut pe undeva prin anii '90. Ca și o bună parte din moldovenii, evreii, ucrainenii, armenii, bielorușii, rușii care și-au găsit alte locuri pentru viitor.

Deoarece trebuia să rămână cineva în Lipcani, la 7 noiembrie 2003 consiliul local i-a oferit viză de reședință monumentului lui Lenin, cumpărat din Nouăsuliți. Monumentul e în parcul îngrijit, cu brazi & salcâmi, mai la vale de parcul cu stejari seculari & desișul de muri & urzici contemporane al conacului Rosetti-Roznovanu.

Iar ca să nu-i fie trist lui Lenin, în iarna lui 2018, în Lipcani a obținut viză de reședință și aforismul filozofului Dodon.

**FESTIVAL INTERNAȚIONAL
ORGANIZAT DE
UNIUNEA SCRITORILOR
DIN MOLDOVA**

CU SPRIJINUL MINISTERULUI EDUCAȚIEI, CULTURII
ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA, PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI CHIȘINĂU, COMPANIEI „LUKOIL MOLDOVA”

[illegible]

EDITURA ARC · NOI APARIȚII

**„POETULE,
PIAPTÂNĂ-ȚI PĂRUL!”
CINCISPREZECE
POEȚI NEERLANDEZI
(ANTOLOGIE)**

**SELECȚIE ȘI
PREZENTARE
DE JAN H. MYSJKIN**

**TRADUCERI
DE DOINA IOANID
ȘI JAN H. MYSJKIN**

Traducere de Ernest WICHNER

[illegible]

VLADIMIR KORKUNOV | FEDERAȚIA RUȘĂ

POET, CRITIC ȘI ISTORIC LITERAR, EDITOR. S-A NĂSCUT ÎN ANUL 1984 ÎN ORAȘUL KIMRÎ, REGIUNEA TVER. ABSOLVENT AL UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOSCOVA ȘI AL INSTITUTULUI DE LITERATURĂ „M. GORKI”. ACTUALMENTE – JURNALIST ȘI EDITOR. A PUBLICAT ȘI PUBLICĂ ÎN UNELE DIN CELE MAI IMPORTANTE REVISTE DE LITERATURĂ ȘI CULTURĂ DIN RUSIA. ANUMITE LUCRĂRILE ALE SALE AU FOST TRADUSE ÎN SUA, JAPONIA, GERMANIA, BULGARIA ȘI BELARUS.

AUTOPORTRET

Traducere de Leo BUTNARU**IUSTIN MORARU | ROMÂNIA**

NĂSCUT LA 11 MARTIE 1944 ÎN SATUL OROȘFAIA, COMUNA MILAS, JUDEȚUL BISTRIȚA-NĂȘAUD. A ABSOLVIT FACULTATEA DE ELECTROTEHNICĂ DE LA INSTITUTUL POLITEHNIC DIN CLUJ-NAPOCA. A FĂCUT PARTE, ALĂTURI DE EUGEN URICARU, DINU FLĂMÂND, ION MIRCEA ȘI ADRIAN POPESCU, DIN GRUPUL CARE A ÎNFIINȚAT CENACLUL ȘI REVISTA «ECHINOX». A DEBUTAT CU VOLUMUL DE VERSURI «LA POARTA PIETRELOR»(1972). A MAI EDITAT: «DESPRINDEREA FIULUI», 1976; «VINA», ROMAN, 1980; «TRĂIND ÎNTR-O RAZĂ», 1982; «PĂRINȚII ABSTRAȚI», ROMAN, 1983; «PASĂRE LIBERĂ», VERSURI, 2004.

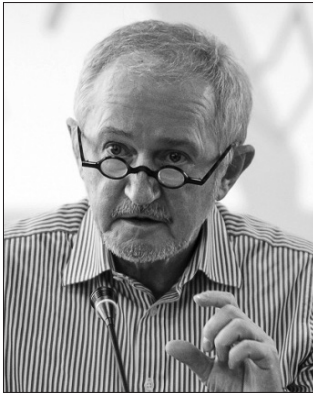
ACVARIU

Libelulă în chihlimbar.

Amprenta unei clipe
În piatra mileniului.

Tulburarea lăsată în aer
De trecerea unei iubiri.
Umbra unui zbor
Pulsând atavică
În ochiul stins demult.

Lumina impregnată
De muzica timpului.

**ERNEST
WICHNER**

[illegible]

praful
pe care cu grijă
îl scuturați de pe haine

ERNEST WICHNER | GERMANIA

NĂSCUT ÎN 1952 LA ZĂBRANI (JUD. ARAD), ROMÂNIA. TRĂIEȘTE LA BERLIN. A PUBLICAT CĂRȚILE DE POEZIE «STEINSUPPE» («SUPA DE PIATRĂ»), 1988; «DIE EINZAHL DER WOLKEN» («SINGULARUL NORILOR»), 2003; «RÜCKSEITE DER GESTEN» («REVERSUL GESTURILOR»), 2003; «BIN GANZ WIE AUFGESPERRT» («SUNT CA ȘI DESCUIAT»), 2010; «NEUSCHNEE UND OVOMALTINE» («ZĂPADĂ PROASPĂTĂ ȘI OVOMALTINE»), 2010; VOLUMUL DE PROZĂ «ALTE BILDER. GESCHICHTEN» («POZE VECHE»), 2001 ȘI UN NUMĂR MARE DE TRADUCERI DIN LIMBA ROMÂNĂ.

LUCIAN VASILIU | ROMÂNIA

TREI POEZII

1
Ziua asta n-a fost
ziua asta.

A fost în treizeci iunie
o mie nouă sute paisprezece.
Străbunicul și-a șters tălții
din mustață și și-a pus
vestonul militar.

Pe urmă brusc m-au pus
să explic. Și m-am dus.

2

Dincolo de garduri și grădini
Începea pădurea. În tăcute canale
Cutii de tablă, trese de argint din război
Hoituri de pisici, șerpui și crocodilii
din cărțile bibliotecii sâsești.
Călăream spre casă. Către soarele
Scăpătat. Preț de trei minute.
Acum. Treizeci și cinci de ani.

3

Nu mai lipsește nimic. Din nou
piloți sportivi peste oraș.
Copilăria julită la sânge. Vorbe
în piață. Vorbe. Își fac curaj.
Frică. Nu știu nimic.

Rămâne ce lipsește. Golul nu.
Vânt. Încet se-ntunecă.
Tăcere devine.

ŞAPTE

Cu șapte degete la mâna dreaptă
m-am născut,
dar nu mai am decât
unul
prin care
vă descriu aceste fapte:

șapte femei am iubit
dar numai una era Regină –
în amintirea ei nu dorm de șapte zile,
timp în care
sufletul mi se închină

Am scris șapte poeme fundamentale
dar tuturor le-am dat foc:
nu am putut salva de la incendiu
decât
un cuvânt

Şapte funii spânzură din ceruri.
Trag şapte clopote
dar nu aud decât
unul

Şapte vieţi am parcurs:
din toate s-a ales

Dar eu nu eram copilul pe care îl știa tata atunci.
Mă pervertise viața. Purtam încă în memoria mea

PLURALIA TANTUM

JURNAL
IN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XI)
de LEO BUTNARU

1.III.1971

Ieri, din tihnitul Chişinău, mă trezesc coborând din tren în Hagimus, sat de lângă Bender. Zăpadă înaltă, ger necruţător. Însă toate astea au prins a-mi fi pe plac, graţie unor fiinţe pe care aveam să le cunosc în satul de baştină al lui Ars. Manea, care m-a invitat să serbăm lăsatul secului. Ars. s-a dovedit a fi un adevărat erou: de la staţia de tren până la casa bunicului său (depărţişor!) a dus în braţe, apărând de viforniţă, o fiinţă plăpândă, cu mari perspective de a creşte domnişoară sadea, frumoasă: Liuba. Însă, de cum ajunserăm în casa bunicului, se întâmplă o metamorfoză imprevizibilă: din mare erou, amicul devine plângăreţ – „U-u-uf, ce mi-au mai îngheţat mâinile! Of!” Bunicul său, un moşneguţ de statură mărunţică, încins cu un fular de lână, făcu: „Ei, nepoate, da să fi fost tu pe linia întâi?” – această frază însemnând, de fapt, declanşarea unui întreg cult pentru terminologia militară, predicată atât de bătrân, cât şi de tatăl lui Ars. ş. a. „Lasă, bu-nele, iar începi”, făcu abătut şi îngheţat nepotul de la Filologie. Moşul: „Cum, bre, tânăr şi să îngheţi? Ia vezi ce mâini am eu. Cum de nu îngheţ, hai?” „Fără sânge, oasele matala cum să îngheţe?” „Cum, fără sânge? Dar de ce mi-s calde?” nu se lăsa bunicul.

Gazda aduse un pahar de vin. Nepotul îi arătă carnetul de ofiţer, de locotenent, primit după încheierea catedrei militare şi a cantonamentelor de la Floreşti. Moşul examinează carnetul, după care zise: „Măi băiete, nu mă baţi tu pe mine cât... *Pulemiot rucinoi* (puşca mitralieră)...”, după care înşiră câteva episoade din viaţa lui de ostaş. Şi, văzând că eu, chipurile, sunt atent la ceea ce spune (scriam undeva că este important ca, atunci când stai de vorbă cu vreun plugar de-al nostru, să ştii să-1 ascuţi), moşul îi lăsă pe ceilalţi, conver-sând în exclusivitate cu mine. Când se termina vinul din ulcior, mă lua cu el în casa cea mare, să aducem altul. (Mătuşa îi zicea „omuşor”, iar paharului – „sti-cluţă”). Moşul, mie: „Pentru ce m-ai întrebat, am să-ţi arăt ceva. Numai să citeşti încet, pentru că pe urmă am să-ţi dau o întrebare”, zice cu seriozitate nevoie mare. Apoi moş Mişu trage un sertar, ia din el o cutie rotundă, din care scoate un portmoneu din pânză de cort, din care extrage nişte acte. „Vezi, citeşte bine, că o să-mi povesteşti”. În timp ce trăgeam cu ochiul prin acte, moşul răsturnă un ulcior („Las’ că nu s-a stri-cat!”), apoi intră în altă odaie. Peste câteva clipe, auzii la spatele meu un zăngănit şi simţii că moşul pune o haină pe speteaza scaunului. Pe când eu, fiindu-mi al dracului de frig, presupuneam că moşul ar fi vrut să pună haina pe umerii mei! „Citeşte, ş-apoi să te uiţi în urmă”, făcu el serios. Îmi pregătea marea surpriză. Eu cercetai „Knijka krasnoarmeîţa” (Cărticica ostaşului roşu), câteva adevărinite pentru medalii, dintre care doar una din timpul războiului, celelalte primite cu ocazia diferitelor aniversări şi jubilee postbelice. Apoi moşul ieşi după vin şi eu mă întorc să văd ce surpriză

îmi pregătise: pe speteaza scaunului, un veston de care erau prinse-ciucure medalii şi insigne. Moşul se reţinea în beci, eu îngheţam în casa cea mare şi neîncălzită. Răsfoiam hârtoagele. Bucăţi de acte de prin 1913, de la ruşi. Altele, de mai dincoace, româneşti. O scrisoare triumhiulară, de pe front. Veni mătuşa. Mă luă în casă, să nu îngheţ. Moşul mă interogă ce am înţeles eu din actele pe care mi le pusese la dispoziţie. I-am spus. A rămas dezamăgit. „N-ai citit bine”, conchise.

Veniră finul lui Ars., fratele, sora. Finul – îi dă şi el cu armata! Ne-am pornit spre casa părinţilor lui Ars. Viscoll Ars.: „Pe alocuri, omătul e de vreo 70 de centimetri”. Bunicul: „Este el şi de un metru”, zice, arătând cu muchia palmei mai sus de centură – şi după gestul acesta îţi poţi da seama ce „namilă” de om este *didul* (bunicul)...

La Arsenie, tatăl său închinat de-a binelea. Fină-sa. Doi copii ai finilor. Unul – clasa I, celălalt – de grădiniţă. Părinţii îi puseră să ne spună poezii. Ce mai! Picii se dezlănţuiră ca la o mare sărbătoare! Mezinul – abil, apucături de bătăuş sadea. Curajos, rezistent. În ajun, vrând să strice o nucă, îşi străpunse palma cu foarfecele. Umblă însă cu mâna nepansată, de parcă nu i s-ar fi întâmplat nimic deosebit. Tatăl său, dintr-un exces de orgoliu (să vedem noi cine e feciorul său!), strânge cât poate mâna piciului, acesta rezistând şi tăcând ca partizanul.

Se vorbeşte de vise: când o femeie gravidă visează urs, va avea un fecior. Manea îmi spune că, de fapt, el ar fi trebuit să se facă tractorist. „Tu ai fi venit să-mi iei un interviu”, zice.

4.III.1971

O mai veche problemă, încă de la Stendhal: dreptul şi priceperea unui sau altui scriitor de a împrumuta subiecte, să zicem aşa, din noutăţile sau scrisorile concrete, publicate în presa periodică. Ziarul – loc de întâlnire pentru mai mulţi oameni. Nişte „taclale” prin corespondenţă. Transferul subiectului din starea lui ziaristică în una artistică, de nuvelă sau roman, tratate din punctul de vedere al plagiatului sau neplagiatului. Eu, de ce n-aş reţine detalii, istorioare din ziare? Cine ştie, poate cândva (!) voi publica vreo carte de proză, în prefaţa căreia va trebui să le mulţumesc unor autori pentru... scrisorile expediate redacţiilor. Doamne, ajută. (Puţin, deocheat...) P.S. Cazuri când anumiţi scriitori folosesc în operele lor jurnale intime, scrisorile altora. Nu sunt acuzaţi de plagiat. Deci, un argument „pro”. P.P.S. Ceea ce voi selecta sau voi „împrumuta” – remodelat în conformitate cu propria mea percepţie.

Şedinţa cenaclului „Eminescu” de la Universitate. Am întârziat puţin. Vorbea Mazilu. Oarecum altfel decât îl ştiam în stare. Apoi a revenit la ale lui, teze rutinare, în care se cam complăce, una dintre care e cea conform că-

reia mai întâi un poet trebuie să se cunoască pe sine, apoi Universul. I-am reproşat cam astfel: „Omul este cu mult mai complex decât ne imaginăm noi. Lumea, Universul, ar fi mai «simple», pentru că despre ele îşi dau cu părerea foarte mulţi oameni de ştiinţă. Apoi, cum ar rămânea cu modestia în cazul în care cocoşelul de tânăr poet vorbeşte numai şi numai despre sine, despre ceţurile intimităţii sale? A te descoperi pe tine vorbind despre alţii, despre lume. A te descoperi prin propria ta modalitate de a simţi şi a gândi despre alţii şi lume”.

Gh. Mazilu a vorbit şi despre influenţa, nu doar poetică, a domnişoarei Liuba Tuchilatu asupra domnişoarei Valentina Grosu. Eu însă consider că ele au avut sau au ceva în comun care, de fapt, le-a şi stimulat apropierea. Unde mai pui că prietenii de anumită durată, de cele mai multe ori scurtă, colega le-a mai încercat şi cu Benea, şi cu Po. Ambiţia şi naiba mai ştie ce o vor duce mereu la solitudine.

(Pentru a-mi mai aminti şi despre alte lucruri care s-au vorbit la cenaclu, consult „eternul” meu blocno-tes.)

Acelaşi Gh. Mazilu vorbea despre faptul că Liuba Tuchilatu abuzează de muzicalitatea eminesciană, uneori ajungând până la a suporta influenţe sau re-miniscente oarecum vădite. Ce cred eu, însă? Muzica-litatea este o (sau o fostă) condiţie a poeziei, pe care poezia i-o pretinde scriitorului sau poate ea însăşi i-o dăruieşte. Parcă se cunosc puţini poeţi „muzicali”? În asemenea cazuri, ar fi obligatoriu să se vorbească de reminiscente? Nu. Din unii din ei nu rămâne decât muzicalitatea. De la cine au „furat-o”?

S-a discutat şi despre sinceritate. (Numai în poe-zie?) Komarovschi (rivalul), ţinând cont de modul în care m-a ameninţat, mi-a devenit chiar duşman. Cred că mă va divulga... Dar ce are să spună? Pot presu-pune că voi fi chemat la „organe” care, bănuiesc, ne spionează. Oponentul a vorbit de aşa-zisa poezie „sata-nică” („satanismul”). Eu i-am propus să găsească vreun termen adecvat pentru a defini poezia lui P., termenul pornind de la: Michiduţă. De altfel, Gh. a afirmat că P. nu are poezie, ci doar orgoliu. I-am amintit de orgolio-sul „romanţier” (Mi.).

Liuba Tuchilatu: „Încă nu se ştie dacă Maiakovski a intrat în poezia universală”. Absurd şi oarecum agre-siv. Cineva, mai adăugând o glumă proastă, a spus că dânsa pretinde la un loc printre somităţi, încercând să-i dezlocuiască pe alţii..

Iuliu Gheorghiciuc: „Poetul este persoana cea mai sensibilă din oricare societate”. (Dar, diplomatul, n-ar fi şi el unul dintre cei mai sensibili concetăţeni ai noştri?) (Idee îndoielnică?)

Conflictul cu Komarovschi a cam luat propor-ţii. Dânsul apela la opinia publică: „Vedeţi şi dvs., a întârziat... Încearcă să mă înfrunte. Luaţi atitudine...” În cazul său, nici nu s-ar putea vorbi de o lipsă de mo-destie. E prostie pornită dintr-un orgoliu orb. Prea orb. Ironia sortii, insul poartă ochelari. M-a ameninţat. Să vedem. Gh. Mazilu m-a prevenit, dându-mi de înţeles că aş putea s-o păţesc la fel ca el.

11.III.1971

Astăzi, lăudat de profesoară la prima lecţie. După a doua lecţie – mistuit de autocritică. Am tras cu ochiul în caietul de note al metodistului: „Se pripeşte... Nu mai are ce să spună...” Observaţii pe care mi le asum. Dar, să vorbeşti două ore despre Samson Şleahu?! Poa-te că altcineva ar fi în stare s-o facă, eu însă, pardon, nu prea ştiu cum s-o dreg şi ce să spun. Excursie, cu elevii la Muzeul de Istorie şi Etnografie. Marcoci şi cu Rusu – foarte curioşi. Nu mi-a fost deloc uşor să fac faţă potopului lor de întrebări. Parcă am avut ce le spune...

Am trecut pe la „Mold. soci.”, dar nu l-am găsit pe Pavel Cristea. Proca îmi transmisese, ieri, că Pavel ar vrea să mă angajeze la secţia culturală. Însă Ciocoi nu mi-a spus nimic.

UN OM DIN LEGENDĂ

de ION CIOCANU

BREVIAR

Prin 1981 Leonid Cemortan era pentru noi personal, dar și pentru Nicolae Mătcaș, Mircea Druc, Emil Codău, Elena Pânzaru (ulterior Belinschi) și alți colegi ai noștri, studenți șaizeciști, un om din legendă. Nu știam pe atunci toate amănuntele, nu înțelegeam întreaga și profunda semnificație a faptei care îl înălța pe acest savant atât de sus, dar puținele deslușiri auzite atunci de la Vasile Vasilache, Vartolomeu Musteață, Zenon Reaboșapca, apoi și de la alți scriitori și ziariști de frunte ai epocii, ne îndreptăteau sută la sută să-l considerăm ca atare. Mai întâi, divulgăm ceea ce ne șopteau tinerii veterani de atunci sub făgăduința că nu aveam să „batem clopotele” pe la toate răscrucile despre cele aflate de la domniile lor. Într-o bună zi (și credem până acum că fusese o zi bună, chiar dacă ea îi adusese mari neplăceri distinsului om, membru al partidului comunist, care devenea în acea zi un trădător al partidului, un laș care nutrise – zadarnic! – speranța că n-avea să-i fie descoperită fapta, ticăloasă, mârșavă ș. a. m. d.” din punctul de vedere al satrapilor comuniști. El compusese o scrisoare amănunțită, bine argumentată prin fapte, cifre și prin tot ce mai trebuia, o dactilografiasse la o mașină de tipărit aparținând cuiva din raionul Orhei și o expediasse la Moscova pe adresa comitetului central al PCUS, ca să afle conducerea partinică supremă ce fărădelegi, ce încălcări, ce bătaie de joc față de limba și în genere față de cultura noastră (evident, „moldovenească”) comiteau conducătorii locali ai partidului. Scrisoarea a ajuns la timp, cu toate pecetele de rigoare, la destinație, dar nu ca să fie discutată la Moscova spre a se găsi căi și mijloace de reparație a situației deplorabile a culturii noastre, ci ca să fie expediată comitetului central al partidului din RSSM. Se zicea că doi ani l-au tot căutat securiștii rssm-iști pe autorul scrisorii până l-au depistat, l-au exclus din partid, l-au demis din funcție pe Leonid Cemortan, la acea vreme viceministru al culturii.

Aceasta era legenda auzită de noi personal de la colegii mai vârstnici. Mai știam despre cercetătorul teatrolog ceea ce publicase Andrei Lupan în *Scrierile sale*. Acesta îl considera „un om de mare curățenie morală și intelectuală... care a avut o atitudine de adevărat cetățean al acestui neam. Un om aproape necunoscut, cu puteri mici, a îndrăznit să iasă, să încerce a deschide ochii asupra bestiei, care-și făcea mendrele la noi” (Andrei Lupan, *Scrieri*, vol. II, Chișinău, Editura Cartea Moldovei,

2002, p. 417). Bestia e satrapul I. I. Bodiul, acela care „gâtea fapta de distrugere și de aruncare din societate și din partid, și din viața publică a tovarășului nostru de atunci – Cemortan. Anume lui i s-a cerut să scoată monumentul lui Ștefan, i s-au dat lucrători de la minister ca să execute acest lucru. El s-a așezat singur și a scris atunci un memoriu întreg, în care a arătat că aceasta-i o crimă, care va compromite pentru totdeauna și neamul, și oamenii, și republica. Când a fost dezlănțuit atacul cel mare împotriva literaturii, a scriitorilor și a clasicii noastre, când s-a încercat să se dovedească că nu există tradiții în literatura noastră, că este o ruptură, că nu există unitate de limbă, tăceau toți. Unii de teamă, alții de josnicie. Și s-a găsit acest tânăr, același Cemortan, care a scris la comitetul central la Moscova că în Moldova se face o diversiune politică și că ceea ce face Bodiul ne va compromite pe toți și va compromite și țara. Era o diversiune îndreptată „împotriva culturii, împotriva istorici, împotriva vieții spirituale a neamului...” (Ibidem, p. 417-118).

Pare-se, e destul de limpede în privința faptei jertfelnice a lui Leonid Cemortan. Totuși, parcă îl auzim pe câte cineva zicând că toate sau cel puțin multe fărădelegi, încălcări, bătaie de joc de cultura noastră și în genere de viața românilor moldoveni în condițiile regimului comunist au rămas în urmă: decapitarea nemiloasă a cinematografiei moldovenești, a Teatrului „Luceafărul” cu toți artiștii săi renumiți, a lui Nicolae Testemițeanu cu politica sa de punere în capul mesei a limbii noastre în procesul de studii la Institutul de Medicină, de creare a unei medicini naționale la nivelul întregului minister de ramură, a lui Sergiu Rădăuțanu, dar și a lui Artiom Lazarev, despre care până chiar în 2017 n-am știut întregul adevăr, dar și a lui Anatol Corobceanu...

În 2017 a văzut lumina tiparului cartea excepțională prin protagonistul ei: Leonid Cemortan, membru corespondent al Academiei de Științe din Moldova. Dar și prin autorii articolelor și studiilor despre Leonid Cemortan, începând cu semnatarii prefetei cărții, acad. Gheorghe Duca și doctor habilitat Ana-Maria Plămădeală, care pun accentul pe esențial – că personalitatea lui Leonid Cemortan se înscrie în tipologia destinului intelectualului basarabean care și-a desfășurat activitatea sub egida misiunii majore a depășirii crizei de identitate națională, pe tot parcursul vieții a păstrat „un acut simț al mândriei

naționale și o necurmată nostalgie a reîntregirii neamului” (p. 5).

Dintre articolele și studiile consacrate acestui strălucit înaintaș al nostru se evidențiază cele aparținând academicianului Mihai Cimpoi (*Căutarea de sine a teatrului*), doctorului în teatrologie Victoria Fedorenco (*Un prieten devotat al teatrului*), doctorilor în științe Nicolae Pogolșa și Violina Galaicu (*Un protagonist al dramei culturii naționale*).

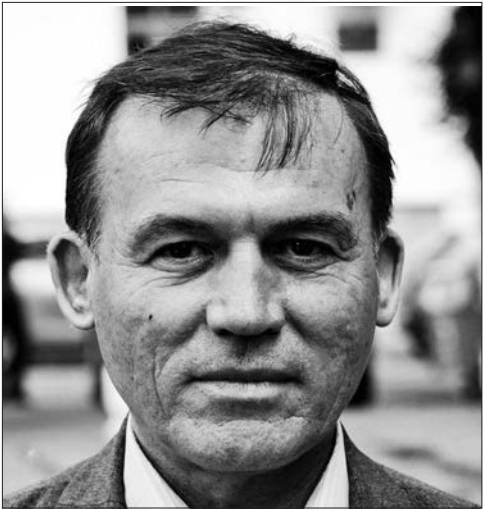
Interesante, pe alocuri dureroase dezvăluirile cuprinse în cartea pe care v-o prezentăm, stimați cititori. Cu atât mai incitantă e aceasta, cu cât a venit timpul, locul și necesitatea să revenim la articolul despre legendara scrisoare a lui Leonid Cemortan adresată comitetului central al partidului de la Moscova, după cum apare această faptă măreață (nu exagerăm!) în cartea despre care vorbim aici. „În sfârșit, voi evoca un episod care a mai fost relatat în presă, dar, pare-se, impactul lui nu a fost pe deplin conștientizat de opinia publică, își amintește savantul Nicolae Pogolșa. Am în vedere „Scrisoarea Cemortan” (p. 39-40). Urmează informația pe care o re-adresăm acum cititorilor eselui de față: „În 1963 Domnia Sa (L. Cemortan – I.C.) a fost primit la doctoratură în Academia de Științe Sociale de la Moscova, constată Nicolae Pogolșa. Lucrând la teza de doctorat, a hotărât să facă o analiză generală și o sinteză a politicii naționale în Moldova în baza faptelor și documentelor. Concluziile erau dezolante și alarmante. În anul 1964 am fost admis și eu la studii doctorale în aceeași instituție. În 1967 L. Cemortan a pregătit o scrisoare adresată Comitetului Central al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică. Am luat cunoștință de acel text, apoi l-am discutat în detalii, l-am găsit bine gândit și susținut prin fapte reale. Între timp Gheorghe Cincilei a venit în vizită la Moscova. Eu am propus să punem tustrei semnăturile sub această scrisoare. L. Cemortan ne-a convins că în felul acesta vom aduce prejudicii cauzei și ne vom supune unor riscuri nejustificate deosebit de mari. Scopul era ca informația să ajungă la destinație, iar forurile competente să ia deciziile corespunzătoare, oricine ar fi fost autorii informației.

Textul scrisorii se referea strict la promovarea unei linii antileniniste în problema națională de către conducerea Moldovei. De aceea erau multe trimiteri la tezele lui V. Lenin și la Constituția Uniunii Sovietice. Dar, în loc să examineze informația, instanța i-a expediat scrisoarea lui... I. Bodiul.

Organele securității din Moldova au primit dispoziția să caute autorul. Convocat la Comitetul Republican al Securității, L. Cemortan, fiind întrebat dacă Domnia Sa nu poate contribui la depistarea autorului, a răspuns că autorul este chiar el. A doua zi a fost exclus din partid și disponibilizat din serviciu. Aflând aceasta, i-am spus că mă voi duce să fac și eu un autodenunț. M-a convins că gestul va dăuna și cauzei, și mie, și Domniei Sale. Atunci am redactat un demers, în care argumentam că L. Cemortan are doar culpa nesemnării scrisorii, iar învinuirile de naționalism, care i s-au adus, nu au niciun temei. Eram convins că același pas îl vor face și alți intelectuali din anturajul nostru. De aceea i-am colindat pe unii oameni de cultură, care îl cunoșteau bine și care înțelegeau perfect că L. Cemortan suferă pe nedrept. Însă numai doi dintre ei (Gh. Malarciuc și L. Mursa) au avut curajul să semneze și să expedieze la Moscova demersuri similare. Restul s-au abținut. Însă debaterile asupra problemei au căpătat o amploare considerabilă. L. Cemortan se ferea de întâlniri ca să nu-și compromită prietenii și cunoștințele. Am certitudinea că A. Lupan și A. Lazarev au continuat să-l trateze cu respect și considerație, doar că, aidoma multor altora, s-au ferit să-și exprime deschis simpatia. Doar A. Corobceanu și N. Testemițeanu căutau să-l contacteze și să comunice deschis cu el, cum o făceau și mai înainte. În tot cazul, scrisoarea a avut un ecou răsunător, s-a repercutat asupra conștiințelor în sensul descătușării lor și a influențat multe dintre evenimentele ulterioare”.

E absolut obligatoriu să cităm și ali-neatul de încheiere al articolului semnat de N. Pogolșa și V. Galaicu: „Suntem ferm convinși că istoria i-a rezervat umanistului, iluministului, omului de cuvânt și de caracter L. Cemortan o nișă aparte. Îi indemnăm pe cei care se vor apleca, cu răbdare, asupra trecutului culturii naționale să stăruie asupra acestei figuri emblematice pentru vremurile la care ne-am referit și să-i evalueze prestația. În ce ne privește, o putem cuprinde, eliptic, în câteva sintagme: bună-credință, bun-simț, sacrificiu în numele semenilor, onestitate profesională, slujire necondiționată idealului social și valorilor spirituale perene”.

Acum e timpul să punem punct eselui de față, subliniind apăsător că savantul istoric și teatrolog Leonid Cemortan a fost un luptător de seamă pentru demnitatea noastră națională, pentru românitatea basarabenilor și a transnistrenilor de până la rusificarea și îndochinarea comunistă deplină și criminală a populației de peste Nistru, un adevărat ostaș al frontului cultural al epocii în condițiile nocive ale totalitarismului ruso-comunist și ale românofobiei declarate fățiș politică de stat în rssm, iar cartea pe care am prezentat-o aici într-o variantă pe cât a fost posibil mai succintă e foarte binevenită prin elucidarea întregului adevăr despre Leonid Cemortan și despre câteva alte personalități dintre acelea a căror activitate, just și multilateral înțeleasă, e în măsură să desholbeze bine ochii celor care și azi mai tânjesc după ruși și după comuniști. Drumul nostru spre izbânzile din anii de la urmă, îndeosebi cele înregistrate în domeniul spiritual, ne-au costat cam scump. De aceea nu le putem ceda eventualilor doritori de a ne întoarce în imperiul din care ne-am zmulș. Leonid Cemortan e un exemplu pe care e inadmisibil să-l dăm uitării...

VOX CLAMANTIS

FESTIVAL ȘI EXPERIENȚĂ CULTURALĂ ÎN CEHIA (I)

de GRIGORE CHIPER

15.XI.2017

Autocarul Chișinău-Praga pornește de la Gara de trenuri cu întârziere, apoi face o escală la Gara de sud. Nici pe drum nu dezvoltă viteză, ceea ce îți creează o senzație ambiguă: că ești totuși într-o siguranță mai mare decât te-ai deplasa cu vreun microbuz și că nu vei ajunge mâine dimineață, cum e promis, ci pe la amiază, în cel mai bun caz. După vama dintre RM și România oprim la un birt pentru a fi serviți cu o ciorbă inclusă în prețul biletului. La Arad ajungem pe la vreo unu noaptea. Pe teritoriul Ungariei călătorim toată noaptea. Deși autocarul e confortabil, iar autostrada bună, am resimțit încă mult timp, din cauza resorturilor mașinii, șoseaua sub roți. Într-un final, am adormit și m-am trezit dimineața foarte devreme. Cred că eram pe teritoriul Cehiei (între Cehia și Slovacia nu există nicio demarcație clară). Afară se vedea o ceață densă, prin care am început să deslușesc unul după altul drapelele Cehiei de pe marginea autostrăzii de beton.

Drumul a fost în general greu. Circa 24 de ore în compania unor oameni care coboară la Brno sau merg până la Praga. Îi voi vedea și la întoarcere, aceiași sau alții: în majoritate bărbați, cu mâinile butucănoase și cu fețe obosite de munca fizică.

16.XI.2017

Prima zi la Praga. O primă ieșire în oraș în zona rezidențială unde se află și Ambasada RM. Trebuie spus că am avut, în acest prim sejur praghez, sprijinul Ambasadei RM în Cehia și al domnului ambasador Vitalie Rusu.

Și o primă privire: totul este ordonat, îngrijit, vopsit, spațios. Cum ies pe strada Partizanilor iugoslavi, dau peste monumentul mareșalului Konev, care mă izbește cu fața de trecut. Îmi revin însă imediat după ce trec de el. Nu e nicăieri aglomerație, cu excepția bineînțeles a zonelor îndrăgite de cele 5-10 mln. de turiști care vizitează anual capitala Cehiei. Se vede cum în unele locuri au fost demolate case și nu s-a construit nimic, spațiile goale fiind lăsate pentru parcuri sau folosite în scop de agrement.

Seara ne întâlnim cu mesagera și prietena noastră din Praga, Lidia Neșencova. Întreprindem o vizită scurtă în orașul vechi, cufundat repede în întunericul sosit devreme în noiembrie.

Trecem în galop pe lângă mai multe obiective turistice, care sunt la tot pasul. Fiindcă a venit vorba de Havel, Lidia ne duce într-o imensă clădire, care a aparținut bunelului cunoscutului dramaturg și om politic. În interior se află primul cinematograful deschis la Praga în 1909. Pe tavanul din holul clădirii poți vedea o mostră a celebrului umor negru cehesc: un cal suspendat cu picioarele în sus, avându-l călăreț pe nefericitul rege Vaclav. În felul acesta artistul și-a exprimat, în timp, atitudinea față de perioada de domnie a sus-numitului rege. Întrebându-l, mai târziu, pe Jiří Našinec despre neobișnuitul umor ceh, el a zis că aceasta a fost reacția cehilor la tot felul de vicisitudini ale istoriei.

Am sosit în Cehia împreună cu Nicolae Spătaru pentru a participa la Festivalul de poezie internațională *Den poezie*, condus de o britanică stabilită aici, Bernie Higgins. Festivalul durează o perioadă mai lungă și fiecare invitat se include în zilele care îi convin. Deseară avem lectură la Ambasada României, inclusă în circuitul festivalier, și vom citi împreună cu Dan Suciu și poeta cehă Silvy Fischerova. Publicul este eterogen. Printre spectatori îl reperez pe dl Nicolae Popa de la Ambasada RM. Scriitorii din RM sunt prezentați de dna Jarmila Horáková, traducătoare și șefa secției de limba română de la Universitatea Carol (care i-a tradus versurile lui Nicolae Spătaru, ale mele fiind tălmăcite

de Lenka Pařagová). Pe lângă lucrătorii Ambasadei României și ai ICR Praga este prezent și președintele diasporei românești din Praga. Totul se derulează repede mai ales atunci când toată lumea îți este necunoscută (evident mai puțin soții Našinec).

Seara adorm relativ ușor doar că somnul mi-e convulsiv, întrerupt de scurte visuri combinate cu coșmaruri intense, când mă trezesc de mai multe ori. Mă aflu într-un loc și am impresia că e o intrare, iar alături e parcată o mașină, din care coboară un tip foarte înalt. Nu avea față sau poate avea una extrem de desfigurată. Se tot apropie de mine amenințător. Nu zice nimic. Apoi îl pierd din vedere, dar e undeva în spatele meu. Aproape că îi simt respirația. Când mă gândesc că se pregătește probabil de un atac, mă trezesc. A câta oară?

17.XI.2017

Dimineața ies în aceeași zonă pe care o consider cumva cunoscută. Mă plimb mai lejer, ca un fel de praghez de o zi. Mă uit cu mai multă dezinvoltură prin geamurile mari ale restaurantelor și cafenelelor. Una e chiar în față. Se numește Bageterie boulevard și are ușile deschise vraiste. Văd un monitor mare în centrul sălii, pe care sunt trecute comenzile și numărătoarea inversă a fiecăreia, ca clientul să o poată urmări și să-și ia bucatele când i se apropie timpul.

O nouă vizită – din nou fugitivă – prin orașul vechi. Nu se poate reda prin cuvinte aceste străzi și edificii aranjate ca în niște decorații cinematografice. Cum să redai frumusețea celor peste 7000 de palate ale Pragăi? Totodată e dificil să te plimbi în voie pe străzile înguste și ticsite de turiști curioși. Abia după ce urci pe podul Carol, înțelegi de ce a fost aleasă porțiunea cea mai lată a Vltavei pentru a-l construi anume aici. În afară de faptul că acest pod leagă cele mai mari minuni ale orașului medieval, de pe el, fiind și foarte lung, și se deschid în toate părțile panorame nemaipomenite. Pe malul dinspre Malá strana vei vedea numaidecât un canal șerpuint maiestuos paralel cu Vltava, pe sub un arc al aceluiași pod Carol, creând impresia că te afli într-o secvență venețiană. Sunt și gondole pe apă, conduse de senegalezi. Cocoțat pe pod, le vezi cum plutesc agale. Chiar și în acest muzeu în aer liber sunt locuri

condensate de istorie și cultură: case legate de viața și activitatea lui Kafka sau clădirea în care a stat un an Einstein, orologiul astronomic cu cei 12 apostoli care defilează la fiecare oră, clădirea relativ modestă în care s-a născut Carol al IV-lea, care a mutat capitala la Praga, teatrul unde Mozart a asistat la premiera operei sale Don Giovanni, clădirea imensă construită chiar în fața fostei catedrale husite ca urmare a războiului dintre biserica catolică și cea reformată și chiar pescărușii care prind din zbor, de pe podul Carol, firimituri de pâine sau lebedele uriașe care ies din râu până în oraș pentru a cerși mâncare de la turiști.

Seara a doua lectură în cadrul festivalului pe o barjă staționată la mal: Avoid Floating Gallery. Vom citi cu poeți din Anglia (Jane Kirwan), Islanda (Gerður Kristiný), Olanda (Mustafa Stitou), Polonia (Bartosz Radomski). Evenimentul este moderat de Mircea Dan Duță și Iosef Straka. La recital facem cunoștință cu poetul și traducătorul polonez, care ne salută primul în română. Aflăm că îi va apărea o plachetă la Praga și încă urmează să luăm cunoștință de poezia sa, considerată, în unele cercuri, scandalosă. În rest, e jovial, glumeț, sociabil. Observ că volumul pe care i-l dăruiește Jarmilei, o cunoscătoare și de poloneză, este subțire de tot. „E volumul meu de debut, îmi răspund de la uimirea mea, iar un debut, spre deosebire de a doua carte, trebuie să fie subțire”. Mircea Dan Duță, prietenul nostru care ne-a ajutat mult, ne invită a doua zi la un eveniment la Casa slovacă, iar duminică la o întâlnire cu studenții lui de la facultatea de științe sociale din cadrul Universității Carol. Mircea se scuza că manifestarea de mâine se va derula doar în cehă. Bartosz zice în stilul lui caracteristic: „Decât să stau în hotel...” Apoi adaugă imediat: „Și nici nu mă deranjează dacă va fi în cehă”.

De aici unde suntem cazați o poți lua pe două străzi cvasiparalele, despărțite de o fâșie încă verde în această perioadă. Dimineață am mers pe lângă un gard înalt, de după care se vedeau ridicându-se în sus coroanele unor copaci înalți desfrunziți. O fi vreun parc și e ciudat că este ascuns după acest gard. Abia la întoarcere, pe cealaltă stradă, observ după gardul gri că se găsește de fapt un cimitir (nu e cel evreiesc evocat în romanul lui Eco).

SEMNAL

NICOLAE MAREȘ
MIHAI EMINESCU ÎN LIMBA POLONĂ
STUDIUL ȘI ANTOLOGIE
eLITERATURA, 2018

VA URMA

REVISTA REVISTELOR

ANUL 1968. BILANȚ
LE NOUVEAU MAGAZINE LITTÉRAIRE
& LE FIGARO MAGAZINE

LE NOUVEAU MAGAZINE LITTÉRAIRE
MARTIE 2018, NR. 3

LE FIGARO MAGAZINE
VINERI, 2 MARTIE-
SÂMBĂTĂ, 3 MARTIE 2018

ga, la extremele ei, e mai conservatoare în raport cu propria tradiție decât este dreapta în raport cu valorile și idealurile „vechiului regim”.

Atracția principală a numărului este însă interviul cu conducătorul răscoalei studențești de la Nanterre, figura emblematică a protestului, Daniel Cohn-Bendit, interviu realizat de fiul lui André Glucksmann, Raphaël. De o luciditate neașteptată pentru un zurbagiu de talia sa, Cohn-Bendit recunoaște o parte din greșelile și urmările nefaste ale anului 1968, dar nu se detașează de conținutul „umanist” al protestului și nici nu vrea să-l „muzeifice”.

Le Figaro Magazine este situată în dreapta eșichierului politic francez. De aici, atitudinea critică atât față de revolta de la 1968, cât și față de moștenirea politică, dar mai ales culturală a acesteia. Dosarul revistei cuprinde o cronologie comentată a evenimentelor de Jean Sévillia, cel care studiasse amănunțit fenomenul în *Terorismul intelectual* (ed. fr.: Perrin, 2000; ed. rom.: Humanitas, 2007), o spectrografie socială a revoltațiilor de Jean-Louis Tremblais și o viziune de ansamblu asupra mișcării studențești din epocă, semnată de Éric Zemmour și intitulată, sugestiv, *La Grande désintégration*.

Critica intelectualilor de dreapta pare, în prezent, mai atractivă decât nostalgia romantică a stângii care însuflețise, prin ideologiile sale (de la anarhism și marxism la troțkism și maoism), fenomenul revoluționar de la 1968 și care acum, prin unii reprezentanți de ai săi, încearcă să depolitizeze „primăvara franceză”. De partea drepte este timpul care a arătat cât de mult s-au înșelat acei copii răsfățați ai burgheziei ce visau să construiască o societate nonpaternalistă, absolut liberă de orice constrângere, o utopie în care libertatea absolută să concubineze în bună pace cu egalitatea absolută și în care orice gen de apartenență să fie decis de individ, și nu de natură sau de societate. Limbajul protestatar al tinerilor de la 1968 a devenit limbajul curent al inte-

FIRUL CU PLUMB

MARCELA
BENEA

PĂSTRĂVI

Lui Emilian Galaicu-Păun

Ochii îi sunt
ca niște pepiniere de păstrăvi –
nicio lacrimă-n plus.
Sus
în adâncul de boltă
o pasăre răpitoare
plutește în cercuri
urmărind
ce se întâmplă jos.

Când brazii
își terminară de ascuțit umbrele,
un sânge orbitor
inundă apusul –
iar păstrăvii lunecoși
evadară pentru totdeauna
din ochii încă
deschiși.

lectualilor/formatorilor de opinie și programul curent de prefaceri al politicianilor din deceniile imediat următoare. Azi, Franța nu mai știe cum să împace drepturile cu libertățile; din orice compromis nou decurge o nouă problemă, mai insolvabilă decât precedentă. Totuși, aceasta nu o face mai puțin recunoscătoare anului 1968, fie și pentru mai mult sau mai puțin frumoasele nebunii cărora le-a dat naștere: de la revoluția sexuală până la revoluția marketologică. (Se știe, de exemplu, că sloganul publicitar de acum este tributار sloganului protestatar de atunci. Formule paradoxaliste precum „Fiți realiști, cereți imposibilul” sau „Am ceva de spus, dar nu știu ce anume” modelează și azi limbajul agențiilor de publicitate.)

Indiferent de atitudinea pe care o avem față de acest război copii-părinți, polemica celor două tabere merită urmărită. Căci din istoria pe care o dezbate am putea învăța și noi câte ceva.

Adrian CIUBOTARU

În mai 2018, se împlinesc 50 de ani de la un eveniment care a zguduit Franța și, după cum ne dăm seama acum, a schimbat la față lumea în care trăim. Este vorba de cea mai mare revoltă studențească din istoria Hexagonului, dublată de o grevă a sindicatelor care au paralizat țara, instaurând anarhia în marile orașe și provocând o criză politică fără precedent. Urmările imediate ale revoltei nu au fost însemnate. Alegerile anticipate, provocate de răzmeriță, au consolidat poziția gaulliștilor aflați la guvernare. Repercusiunile în timp au fost însă majore. Generația de la ‘68 va fi cea care, peste un deceniu, va domina mass-media, viața politică și socială a Franței, piața ideilor. Statutul de metropolă culturală, deținut în epocă de Franța, a facilitat răspândirea ideilor soixante-huitarde, în special în Occident.

La o jumătate de veac de la revoltă, francezii continuă să se întrebe ce li s-a întâmplat în primăvara anului 1968, de ce a fost să fie așa și cât de importante sau necesare au fost acele evenimente pentru istoria țării lor. Un sondaj efectuat recent de Harris Interactive (la comanda publicației revistei *Le Nouveau Magazine littéraire*) arată că aproape 80% dintre intervievați consideră că „Mai ‘68” a comportat consecințe mai curând pozitive decât negative și că a inaugurat o altă perioadă culturală. Bineînțeles, aproape 40% dintre tineri (18-34 de ani) nu au habar de isprăvile părinților și bunicilor lor, dar restul populației, chiar dacă nu se solidarează în totalitate cu idealurile și valorile anului 1968, îl cinstește în continuare. E și firesc să fie așa: Franța de azi este, în bună parte, lucrarea generației care a

încercat, la capătul unei tradiții revoluționare îndelungate, să dea lovitura de grație „vechiului regim”. Asupra acestui fapt cad de acord atât cei de stânga, cât și cei de dreapta. Totuși, optica lor rămâne diferită.

Reprezentativă pentru *gauchiști* este dezbaterea din *Le Nouveau Magazine littéraire*, coordonată de Emmanuel Poncet. Autorii care participă la dezbatere admit că moștenirea politică a anului 1968 este controversată și că percepția fenomenului este deformată de mitul revoluției, dar nu pun la îndoială nici caracterul de necesitate al fenomenului, nici natura progresistă a idealurilor umaniste ce l-au animat, nici măcar metodele la care au recurs protestarii pentru a se face auziți. Pe toți îi reunește elogiul „primăverii franceze” – acea explozie de tinerețe, de viață, de libertate care i-a scos în stradă pe junii nemulțumiți de constrângerile reale sau închipuie la care fuseseră supuși de tot ceea ce simboliza Franța tradițională: sistemul educațional rigid, ipocrizia moralei publice, convențiile sociale perimate, standardele politice duble. Convergența opiniilor și în ceea ce privește dreapta conservatoare franceză, blamată, azi ca și ieri, pentru adicția la „vechile” valori, pentru atitudinea refractară față de schimbare și noile libertăți/drepturi pe care le-a generat aceasta.

Unele contribuții încearcă să elucideze fenomenul din unghiul realității, fără a abandona însă toate clișeele ideologice ale epocii, altele par să facă abstracție de timp: invocarea lui Bakunin și Sartre pentru justificarea exceselor din trecut și a nesupunerii de mâine arată că stân-

AVANPREMIERA ZILELOR LITERATURII AZERE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

AUGUST

SALIM BABULLAOĞLU, AZERBAIDJAN

S-A NĂSCUT ÎN 1972. REPREZENTANT MARCANT AL „NOULUI VAL” DIN LITERATURA AZERĂ. DEȚINE MAI MULTE PREMII LITERARE INTERNAȚIONALE ȘI NAȚIONALE: PREMIUL INTERNAȚIONAL RASUL RZÎ, PREMIUL „ARTE” (SERBIA), PANA DE AUR (KIRGHIZIA) Ș.A. POEZIA SA A FOST TRADUSĂ ÎN NUMEROASE LIMBI. ESTE MEMBRU AL PEN-CENTRULUI DE LA BIȘKEK. PREȘEDINTE AL CENTRULUI DE TRADUCERI ȘI RELAȚII LITERARE.

1. Prietenilor mei Ilham și Nail
Încă nu s-a întunecat,
pe fața de masă cerească luna-i ca o felie
de pepene galben
se mărește reflectându-se în mare.
Și acest ospăț îi împovărează pe cei grăbiți de la plajă,
provocându-le foame.
Valurile fără sfârșit vuiesc, clocotesc,
le insuflă ceva nisipurilor de pe litoral,
umplu cu apă urmele de-a lungul țărmului,
apoi le spală până le reduc la nimic.
Marea începe sau se termină aici?
De unde să știe un muritor de rând acest lucru?

2. Încă nu s-a întunecat,
e luntrea care a acostat acum la țărm
precum un pantof Tepeqöz¹.
Pe mal se văd clădirile înalte,
ca și cum alți giganți au ingenuncheat în fața
acestui ciclop.
Copiii pescarilor, jucându-se pe țărm,
modelează pești din nisip, fac și o mare nouă.
Așa ceva, la mare, doar copiii pot să facă.
În afară de cuvânt
în lumea asta toate-s trecătoare.
Dar și cuvântul, ce nenoroc,
se pierde veșnic în tăcere.

3. Încă nu s-a întunecat,
stârvul unui câine lovit de mașină stă aruncat
pe marginea drumului
ca un lucru căzut din rucsacul morții.
Tăcerea vorbește cu propria-i durată
despre veșnicia cuvintelor care ne așteaptă.
Drumul se întinde – pentru că el nu se termină
niciodată,
drumețul, venind de la mare, tace
atât el, în jurul căruia nu-i nicio suflare,
cât și ceilalți ar trebui, de fapt, să înțeleagă
că ei i-au pierdut nu pe cei din jur, ci pe ei înșiși,
fiindcă de la singurătate și până la neființă
e doar un singur pas.

4. Încă nu s-a întunecat,
Femeia care merge împotriva vântului
doar lui îi permite să-i răvăsească și să-i pieptene părul,
în schimb, ca un ghem care se desface,
ea lasă o aromă în urmă.
Respirația care miroase a mare te duce la păcat.
Undeva plânge un copil.
Nu plânge, ci cântă cu vocea-i sonoră
o tristețe uitată de cei adulți.
Cine va pune această tristețe pe note?
De unde să știe acest lucru un muritor de rând?

5. Încă nu s-a întunecat,
platanii străpung cu lăncile cerul,
ei, se pare, ne dau un semn
despre noțiuni mai rafinate.

Din punctul lor de vedere se poate trăi toată viață
și cu un singur picior
și, la o adică, tot pământul este o margine de abis.
Un oarecare chel cu țigara-ntre dinți
se întoarce acasă ca o locomotivă veche în depou.
Și inelele de fum semnifică în aer numărul celor care
îl așteaptă.
Deși cu siguranță se va întâlni
cu cel ce i se aseamănă în oglindă.

6. Încă nu s-a întunecat,
mai este timp.
Uneori oamenii nu închid un ochi toată noaptea
pentru ca *măine* să nu se asemene cu *ieri*,
pentru ca ei înșiși să se deosebească de cei de ieri,
pentru a arăta mult mai obosiți.
Cel obosit este ca și cum doar pe jumătate viu,
iar cel doar pe jumătate viu nu are amor propriu,
Cei istoviți nu-și mai doresc nimic,
ei trebuie doar să stea nemișcați și să se holbeze
într-un punct
și să înțeleagă că lumea reală
pune tuturor pe deget inelul fatalității.

7. Încă nu s-a întunecat,
muștele de la gunoște sunt mulțumite de deservire.
Dar nu se-nțelege despre ce zumzăie ele –
o fi despre faptul că oamenii sunt atât de generoși,
că sunt atât de risipitori
sau despre faptul că sunt neglijenți,
de unde să știe acest lucru un muritor de rând?
Gilavar² se intensifică, aplecând sălciile,
ducând mult mai repede înjurătura vecinului
la destinatar.
Câinii urlă pe nota a opta?
Oare de ce? De unde ar putea să știe un simplu
muritor?

8. Încă nu s-a întunecat.
Porțile, spre deosebire de proprietari,
sunt gata să-i îmbrățișeze pe oaspeți.
Tac doar pereții, nu spun nimic,
ei continuă să păstreze cu devotament
secretele casei și ale stăpânului.
Iar dacă te uiți mai bine, poți să distingi
pe suprafața lor
semnele lăsate de cioburile unui pahar spart,
o pată de sânge, urme de salivă.
Dar înjurăturile?
Pereții au trimis ecourile lor înapoi.
Și ele nu mai pot fi găsite în dicționare.

9. Nu s-a întunecat încă de tot,
privirile noastre sunt cel mai sigur pod
pentru a ajunge din punctul A în punctul B.
Dacă există două puncte, înseamnă că există
un drum drept,
dar mai este și unul de ocolire, de centură.
Oare de ce? Asta e deja geometrie, doritorii
să consulte manualele.

Mai precis, totul se întâmplă la suprafața unui
cerc uriaș.
Dacă Pitagora nu urca panta, n-ar fi găsit ceea ce căuta.
Dar viața pare a fi mai degrabă o rostogolire,
o coborâre în liniștea extinsă în minus–infinit.
De ce? De unde să știe acest lucru un muritor de rând?

10. Încă nu s-a întunecat,
dacă ești din sud, înseamnă că iubești frigul.
După cum spun turcii: ești legat de un peisaj înghețat.
Dar spune-mi, sunt curios, cum găsești, uitându-te
la glob, sudul?
Doar el se rotește odată cu toată planeta, și nu în jurul
axeii sale,
ci în direcția celui care o rotește.
În acest caz ești doar o persoană care iubește frigul.
Poate ar trebui să devii un om al nordului? Dar afară
e vară...
Dacă e așa, ești doar un simplu om, asta-i cauza.
Înseamnă că toate frazele se pot comprima
într-un singur cuvânt
cum se comprimă omul singuratic în această
strămtă bucătărie.

11. Încă nu s-a întunecat,
luna-i o felie de pepene în fereastra bucătăriei
ascunzând în spatele ei toate peisajele și chiar toată
lumea,
aidoma acestui superb desert pentru cina
dumneavoastră.
Oare cel sătul îl poate înțelege pe cel flămând?
Sigur, el înțelege că acum este sătul și că în curând
va flămânzi.
Apoi își amestecă visele.
Poate într-un vis în Qalagayin –
ultimul oraș pentru refugiați,
făurit din stuf –
îi va întinde unui copil o felie de pepene galben.

12. Încă nu s-a întunecat,
în curând străzile vor rămâne în intimitatea lor,
fotosinteza, ca un ștregar,
va face totul alandala.
Gilavar se va îmblânzi,
dar – cine știe? – poate se va întoarce Khazri³.
Meteorologii vor greși și de data aceasta,
iar oamenii îi vor da din nou crezare fetei cu zâmbetul
fermecător.
August își va certifica plecarea cu acte false.
Încă nu s-a întunecat... Dar nu e bine așa:
încă nu s-a înserat,
asta-i o filologie mult mai exactă...

1-3 septembrie 2007

Traducere de Nicolae SPĂTARU

Note:
1. Tepeqöz – ciclop, erou mitic din epopeea „Nenea Korkut” („Tatăl meu Korkut”).
2. Gilavar – vântul cald de mare.
3. Khazri – vânt rece din Nord-Est caracteristic pentru Baku și penin-sula Apşeron.